



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Rasmus Hansen Egebjerg :

En Menigmands Erindringer

fra Krigsaarene 1848—50.

Udgivet
af
Hans R. Egebjerg.

Folkelabets Bogtrykkeri, Svendborg.

1899.

Forord.

De her foreliggende Skildringer fra Krigsaarene 1848—50 er, paa Grundlag af Dagbogsoptegnelser i Krigen, umiddelbart efter denne nedskrevne af min Fader, **Rasmus Hansen, Egebjerg**, der som Menig i 5. Forstærkningsbataillon var med i de to sidste Krigsaar, og bl. a. deltog i Slagene ved Fredericia og Jsted. Sidstnævnte Sted blev han haardt saaret og maatte derefter i over et halvt Aar ligge paa et københavnsk Lasaret, hvor han, efter enstemmig Indstilling fra sine Kompagnikammerater, fik Dannebrogskorsset overrakt af Frederik den Syvendes egen Haand. I 1851 blev han hjemsendt, men beholdt Resten af sit Liv en stiv Arm som Minde om Krigen. I 1859 overtog han sin Fødeggaard i Egebjerg, hvor han boede indtil sin Død den 28. April 1896.

Fader hørte til de faamælte Mænd, der yderst sjældent talte om egne Oplevelser og Bedrifter i Krigen. Men sine Erindringer og Indtryk fra Krigsaarene havde han nedskrevet i en Bog, som han inden sin Død overlod mig til Afbenyttelse efter bedste Skøn, og som jeg nu offentliggør som et lille Mindekræft om de store Begivenheder i vort Land for 50 Aar siden.

Disse „Erindringer“ bringer selvfølgelig ikke nye, hidtil ukendte Oplysninger om de fattige Begivenheder, der er belyste gennem store historiske Bærfer. Paa et og andet Punkt kan Fremstillingen maaske endogsaa være mindre historisk korrekt. Men hvad der forekommer mig at give „Erindringerne“ Værdi og gøre dem

fortjent til at kendes af flere, er dette, at de giver et livfuldt og sandt Billede af Krigsbegivenhederne, saaledes som disse fremstillede sig for en menig Deltagers Opfattelse. Dette Billede er paa væsenlige Omraader ret forskelligt fra de sædvanlige poesirige Slagmalerier. Men den Omstændighed, at Grindringerne ikke er skrevne med Offenheden for Dje, turde vel tale for, at Billedet er mere virkelighedstro end mange af de Beskrivelser, der skildrer Krigen næsten som en Fest. Og i hvert Fald tror jeg, det kan have sin kulturhistoriske Betydning at saa fremdraget, hvorledes en fædrelandsfindet, dybt religiøs beavæget, men i hele sin Færd og Tankegang jævn og stilsfærdig Menigmand opfattede de Begivenheder, der havde saa stor og indgribende Indflydelse paa vort Folks Skæbne for 50 Aar siden.

Overfor dem, der muligvis kan mene, at Sproget i disse „Grindringer“ ikke er en jævn Bondetale fra Aarhundredets Midte, skal jeg kun gøre opmærksom paa, at Fader, skønt udgaaet fra et gammeldags Bondehjem og kun undervist i en højst tarvelig Landsbyskole, som ungt Menneske havde læst mere, navnlig af historiske Skrifter, end almindeligt for hans Tid og Stand, og at denne Læsning naturligt havde præget baade hans Tankegang og Fremstilling. Denne er helt igennem hans egen. Naar undtages nogle uvæsentlige Udeladelser af overflødige Gentagelser og de strængt nødvendige, rent sproglige Rettelser, har jeg intet forandret i Fremstillingen, men gengiver den, som den foreligger fra Forfatterens Haand, idet jeg hermed anbefaler den til ærede Læseres velvillige Opmærksomhed.

Udgiveren.

1848.

Da det flæsbvig-holstenste Oprør udbrød i Marts 1848, kunde det ikke være anderledes, end at en Befolkning, som i en saa lang Arrække ikke havde kendt noget til Krig, maatte blive stærkt grebet. Paa Landet var Aviser en hel Sjældenhed, saa at det kun var saa, der kendte noget til Stemningen i Hertugdømmerne. Eg selv de, som havde fulgt Begivenhedernes Gang og i lang Tid lagt Mærke til den ophidsede Stemning, fremkaldt af ærgerrige Personer og næret af Danmarks hemmelige Fjender, Preussen og Tyskland, som ventede at drage Fordel af et Fiskeri i rorte Bunde, selv disse havde ikke ventet dette Udbrud, idet de troede, at det hele nok vilde blive jævnet ad Diplomatiens Vej. Det gjorde derfor et overvældende stærkt Indtryk, da der pludselig kom Ordre til, at det unge, tjenstdygtige Mandskab uopholdelig skulde møde ved Adelingerne for at drage mod Oprørerne, som alt havde indtaget Rendsborg og samlet en Hær med Hertugen af Augustenborg og hans Broder, Prinsen af Noer, i Spidsen.

Det var tilvisse alvorlige Tidender, thi vort Fædreland, som ikke havde ventet slikt og ej heller

var forberedt derpaa, havde ikke de fornødne Midler til en hurtig Udrustning af en kampdygtig Armé. Den Styrke, som straks kunde sendes i Marken, beløb sig da ogsaa kun til en halv Snes Tusind Mand, en i Sandhed kun ringe Styrke til at bøde det store Tyskland Spidsen.

Det var bevægede Dage. Mange inderlige Baand blev løst, og mangen tung Skilsmisfestund maatte prøves. Jeg ledsagede en kær Slægting til Nyborg og saa her for første Gang en Fæstning. Jeg havde læst meget om Krigsbegivenheder i tidligere Dage, og betragtede derfor med stor Interesse disse Fæstningsværker, som forekom mig næsten uindtagelige. Tanken ledtes herfra over til det fjerne Rendsborg, for hvis Volde jeg troede, at vore bortdragne Brødre skulde møde den snedige Fjende og saa mange blandt dem udaande paa den fjerne Valgplads. Dybt bevæget tog jeg Afsked med min Ven, og med Sindet fyldt af mørke, alvorlige Tanker vendte jeg tilbage til mit Hjem. Men snart spurgtes der glædelige Tidender, idet vi modtog Efterretningen om **Slaget ved Bov** den 9. April, hvis lykkelige Udfald opflammede Kriгерnes Mod og begejstrede hele det danske Folk. Vi troede, at Krigen havde været endt dermed, men snart maatte vi opleve haarde og tunge Prøvelser.

Paaaskedag, d. 23. April, stod det blodige **Slag ved Slesvig**. Det var Brøjskrue, som den Dag overfaldt den uforberedte danske Hær, som siden den 9. April ikke havde set noget til

Fjenden og mindst ventet et Angreb paa denne høje Helligdag. Mange af Soldaterne havde faaet Lov til at gaa i Kirke, for i Fredens Tempel at fejre Herrens Opstandelsesfest, men de maatte hurtig forlade Guds Hus, da Allarmtrommen kaldte dem til Vaaben. Fjenden var allerede trængt ind over Dannevirke, og det kan kun undre, at en Hær paa 10,000 Mand endda kunde holde Slag mod 36,000 Fjender uden at blive aldeles tilintetgjort. Og dog holdt vore Tropper Bladsen Dagen igennem. Men at fejre under saa ulige Forhold var utænkeligt. Det er rørende at høre dem, som den Dag var med, fortælle om, hvorledes Fjenden bestandig kunde møde med friske Tropper, medens de selv bestandig spejdede efter Afløsning og stadig maatte optage Kampen paany. Rækkerne blev stadig tyndere, og tilsidst maatte vor Hær trække sig tilbage. Under dette var det, at en Del af 3. Jægerkorps blev affaaeren. De havde kun Valget mellem at overgive sig eller at vade over en Arm af Elben. Vore kække slynste Jægere valgte det sidste og styrtede sig i Vandet, der naaede dem til Armene; de prøjffiste Rugler fløj dem om Ørene og saarede mange, men de fleste kom lykkelig over. Men nu maatte de marschere de 4 Mil til Flensborg, trætte og dhyndbaade; det var en haard Tur ved Paasketid. De andre, som trak sig tilbage gennem Slesvig, maatte der udstaa den haardeste Kamp, da Beboerne fra Tage og Vinduer stod paa de forfulgte Danske, og



mangen dansk Ungling sank her for Forrædernes Rugler.

Rygtet om dette Slag naaede snart hjem til os og gjorde det endnu sørgeligere, end det i Virkeligheden var. Det fortaltes, at hele den danske Armé var tilintetgjort, idet den var bleven omringet af Prøjsjerne og trængt ud i en Flod, hvor de druknede allesammen. Saa galt var det dog Gudsfelov ikke, om end det var ondt nok. Imidlertid maatte vi længe gaa i denne pinlige Ubished, uden at faa nogen paalidelig Efterretning om Armeen. Endelig hørte vi, at den var sluppen over til Als, men i hvilken Forfatning kan vi let tænke. Slaget ved Slesvig og Slaget ved Rolding Maret efter er dem, der har efterladt sig de sørgeligste Minder i mit som i alle sølsomme danske Hjerter.

Slesvig og Jylland stod nu aabne for Fjenden og oversvømmedes snart af Forbundstroppe. General Wrangel med Prøjsjerne besatte Jylland og holdt Hus der efter eget Forgodtbefindende, da den danske Armé var altfor svag til at byde dem Spidsen, skønt den nu daglig forstærkedes, mange blev indkaldt, og det yngste Forstærkningsmandskab blev ligeledes indkaldt og øvet. Der blev dog ikke foretaget andet mod Fjenden, end at Sten Bille d. 8. Maj beskød Fredericia, hvilket havde til Følge, at Prøjsjerne stod Strib Færggaard i Brand og bombarderede Middelfart.

Men nu begyndte Tilstanden her at vække de europæiske Magters Opmærksomhed. **England** og **Rusland** tog sig med Iver af Sagen. **Frank-**

Frig havde derimod nok at gøre med sine egne Sager, da de lige havde affædiget deres Konge og proklameret Republikken med Louis Napoleon som Præsident. Dog var der ingen, som tog mere levende Del i Danmarks Nød, end Broderfolket i **Sverig**. Trods alle prøjssiske Modforestillinger tog den svenske Konge ikke i Betænkning at sende Hjælpetropper herved. De kom ikke til at deltage i Kampen, da deres Instruksier forbød dem at skride ind, med mindre Fjenden overfæd det danske Territorium, og Prøjsjerne havde den Gang paa den russiske Kejsers Bud forladt Jylland. Men dog bidrog deres blotte Nærværelse her vistnok ikke lidet til, at Fjenden optraadte med Forsigtighed. Han kunde jo aldrig vide sig sikker for dem, naar de var saa nær for Haanden. Det fortælles da ogsaa, at da Fodgarden rykkede frem under det prøjssiske Angreb paa vor Stilling i Sundeved d. 5. Juni, troede Prøjsjerne, at det var Svenskerne, der kom. Og da vore Jægere allerede havde faaet dem godt paa Gled, blev det nu til en almindelig Flugt. Dette lille Træk vidner om, at Prøjsjerne havde Respekt for Svenskerne og endnu ikke havde glemt Gustav Adolf og hans svenske Helte.

Sommeren gik nu hen med Forhandlinger og Underhandlinger, og der foregik intet mærkværdigt ved Arméén. I August afsluttedes en 7 Maaneders Vaabenstilstand, en Fællesregering indfattes for Slesvig og Holsten, Tropperne blev hjempermitterede og dermed endte Krigen i det mærkelige Aar 1848.

1849.

Indføde.

Det skønne Haab, som alle Danske nærrede, at Baabensstilstanden skulde lede til en fredelig Udbjævnng af Striden, svandt mere og mere, efter som Tiden gik, thi Tyskland vilde ikke overholde Baabensstilstanden. Det var langt fra Prøjfernes Mening, at Sagen skulde ende med en Overenskomst, thi da havde de jo intet vundet for al deres Møje og Befostning. Stedsse foresvævede dem den skønne Drøm at komme i Besiddelse af Slesvig og Holsten og navnlig Kieler-Fjord, hvor de kunde faa en ypperlig Flaadestation, hvortil de haardt trængte. Ved det ene Overgreb efter det andet søgte de derfor at gøre os Tilstanden uudholdelig. Under hele Baabensstilstanden vedblev de at ruste og at forshue Slesvig-Holstenerne med Krigsforuødenheder samt Officerer og Mandskab. En af deres dygtigste Generaler, **Bonin**, blev Chef for den slesvig-holsteniske Armé, som snart blev saa fuldstændig kompletteret, at den i Styrke kunde maale sig med den danske. Fredsudsigterne var under disse Forhold saa ringe, at Danmark maatte være forberedt paa at optage Kampen paany.

Store Forandringer var imidlertid foregaaet i vort Fædreland. Medens Bærnepligten hidtil alene havde paahvilet Bondestanden, indførtes nu almindelig Bærnepligt, hvorved Rekrutantallet

forøgedes meget bethdeligt. Alle de Børnepligtige, som tidligere havde truffet Frilod ved Sessjonen, var allerede indkaldt indtil 27 Aars Alderen. Men for at faa en tilstrækkelig stor Stridsmagt at jende i Marken mod den mandsstærke Fjende var en yderligere Udrustning nødvendig. Da imidlertid en stor Del af det Mandskab, som var over 27 Aar, maatte antages at være Familie-fædre, og det vilde blive et altfor føleligt Savn, om saa mange Familier skulde berøves deres Forsørgere, blev det bestemt, at alle ugifte Mænd mellem 28 og 30 Aar skulde udskrives, for saa vidt de var tjenstdygtige. Mellem dem var jeg, som den Gang var 29 Aar gl.

Som en opmærksom Jagttager havde jeg det foregaaende Aar fulgt Begivenhedernes Gang paa Afstand. Nu skulde jeg selv være Djevidne og Deltager. Mine Forældre vilde gärne have gjort Udveje for at faa mig købt fri, men jeg følte altfor varmt for Danmarks Sag, til at jeg kunde bringe det over mit Hjærte, at mine Penge skulde klare det der, hvor der behøvedes trofaste Arme til at værne Fædrelandet, nu da det var i Fare. Derfor besluttede jeg fast at gaa selv og saa lade Borherre raade for Følgerne.

Den 1. Februar skulde jeg møde i **Nyborg**. Skönt jeg intet Djeblik fortrød min Beslutning, vil jeg dog ærlig tilstaa, at jeg var alvorlig til Mode, da det Tidspunkt nærmede sig, da jeg skulde sige Farvel til Hjemmet og dem, som var mig det kæreste i Verden. Men jeg skjulte min Sindsstemning, naar jeg var i mine Paarørendes

Aræds, og kun Gud i Himlen saa', hvad jeg følte og tænke. Jeg hørte ikke til de Vetsindige og saa' kun altfor vel, hvad jeg gif i Møde. Dagen, før jeg skulde rejse, blev det et saa stærkt Snefog, at alle Veje røg til, men om Aftenen blev Himlen atter klar. Ved Midnatstid tog jeg affted. Min Stemme var kvalt, da jeg rakte mine Forældre Haanden til Affted, og ingen af dem kunde for Bevægelse bevare mit Farvel. Med Følelser, som jeg ikke kan beskrive, forlod jeg for første Gang mit kære Hjem, for at gaa en uvis og farefuld Fremtid i Møde. Stjernerne tindrede i den klare Vinternat, og Sneen knitrede under mine Fødder, medens jeg ensom vandrede det lille Stykke Vej til Nabobyen, hvor jeg skulde træffe en Kammerat, med hvem jeg skulde køre til Nyborg. Og Gang efter Gang vendte jeg Blikket tilbage mod det kære Hjem, indtil det forsvandt i Nattens Dunkelhed.

Næste Middag mødte vi, som Ordren lød, ved Eksercerhuset i Nyborg. Her blev vor Taalmodighed straks sat paa en haard Prøve, idet Ting, som kunde afgøres i en Haandevending, blev trukket ud i en Uendelighed. Vi blev først raabt op efter Numer, siden rangeret efter Højde, derefter fordelte til Fægere og Infanterister, og førend alt dette var ordnet, blev det mørkt, saa det var langt ud paa Aftenen, inden vi endelig fik vore Indkvarteringsstedler. Mit Ønske var at saa et Kvarter, hvor vi kun var et Par Mand, idet jeg tænkte, at vi ved at yde Kvarterværten Smaa-tjenester, kunde saa det godt hos Familien i Huset,



men til min Skuffelse fik jeg andist et **Rvarter**, hvor vi skulde være 24 Mand. Der var imidlertid ikke andet at gøre end at finde sig i Skæbnen, og jeg kom siden til at skønne, at ogsaa her havde Gud Faders Omhu omfattet mig, idet jeg iblandt de mange, vildfremmede Menneſker, jeg kom i **Rvarter** sammen med, vandt oprigtige Venner, som blev af stor Betydning for mig, da Prøvelsens tunge Dage kom. Snart blev jeg ogsaa klar over, at det var en fejl Beregning, jeg havde gjort med Hensyn til de smaa **Rvarter**, thi da vi kom omkring for at besøge hinanden, fandt vi, at disse smaa **Rvarter** bestod af nogle elendige usle Huller, næppe til at vise Creaturer ind i, endſige Menneſker. Og overalt fandtes de i Baghusene, saa fjærnt som vel muligt fra Beboernes egne Lejlighed. Det krænkede mig, at vi, som havde forladt et hyggeligt Hjem og en kær Familiefreds, for at vove Livet og døje alle Krigslivets Besværligheder, modtog en saadan Kingeagt fra dem, vi gik i Døden for, men efterhaanden vænnede vi os til det, saa vi ikke lagde Mærke dertil.

O p b r u d.

Om mit øvrige Ophold i Nyborg er intet særligt at bemærke, thi hvad vi der ansaa for noget betydeligt, forsvandt som noget rent uvæsentligt siden, da saa store Begivenheder oprandt for os. Senad den Tid, da Baabensstilstanden nærmede sig sit Ophør, og det endnu noget svagt nærrede Fredshaab ganske forsvandt, blev der Liv i Bnen, idet store Troppemasser daglig blev over-

ført fra Sælland for igen hurtigst muligt at forsvinde ad den Vej, som førte til det skæbnesvangre slesvigske Land, hvis Sletter saa mangen Yngling i det foregaaende Aar havde vædet med sit Blod. Daglig saa vi store Skarer blive ført didhen, hvor Krigens Fakkell snart igen skulde blusse vildt, og en Dag fik vi Ordre, at nu skulde vi ogsaa gøre os klar til Afmarsch. Mange af mine Kammerater havde været hjemme paa Besøg, og jeg havde ogsaa megen Vigt til at tale med mine Forældre og Søskende endnu en Gang, før vi forlod det kære Jhusland, men vi kunde kun faa én Dags Permission, og det mente jeg var for lidt at rejse en saa lang Vej for. Da der var flere, som gerne vilde afsted, besluttede jeg dog at følge med. Jeg havde været paa Vagt Dagen før Skærtorsdag, og da vi blev afløst, bad vi Vøjntanten om Orlov, som blev tilstaaet os, idet han dog sagde, at vi ikke maatte rejse, før vi havde været til Appel om Aftenen, da der hvert Djeblig kunde ventes Marschordre. Vi tog alligevel afsted straks og naaede hjem lidt ud paa Aftenen, men jeg fortrød snart min Rejse, thi jeg var ikke rigtig rolig, fordi vi var rejst uden Tilladelse. Det var hin sørgelige Skærtorsdag, da vore Skibe blev tagne ved Egernsjord; vi kunde tydeligt høre den hæftige Kanontorden, men først senere erfarede vi, hvad den betød.

Senad Aften forlod jeg atter Hjemmet, og førend vi kom til Nyborg, fik vi at vide, at der var givet Ordre til Afmarsch Lørdag Morgen. Nogle af vore Kammerater fra Sørup, som havde

faaet Lov til at rejse om Torsdagen, men ligesom vi var taget afsted før Tiden, var nær kommet i en slem Forlegenhed, da de først kom tilbage Lørdag Morgen, da vi skulde stille til Afmarsch. De kunde ikke faa deres Sager ordnede i den Fart og maatte faa oven i Købet paa hele Marschen bære Kogekedlerne, en Straf, der viste sig at være betydelig haardere, end de straks antog, thi uvante med at bære Oppakning, som vi var, havde vi fuldt op med at klare den uden Ekstratillæg.

Vi skulde naa Odense den Dag, og skønt det kun var fire Mil, var vi dog saaledes medtagne, inden vi naaede dertil, at vi alle var enige om, at vi aldrig før havde oplevet en saadan „Sprænge-Lørdag.“ Kun den, som har prøvet det, kan ogsaa gøre sig Begreb om, hvad en saadan Marsch betyder, førend man bliver vant til Oppakningen. Da vi naaede Odense, skulde vi gaa lidt flot igennem Byen, og Tambour og Hornblæser stemmede op, men de kunde ikke faa Hovederne i Bejret paa os, vi havde alle en udpræget Tilbøjelighed til at se, hvor vi satte vore sømme Fødder, som ikke godt kunde forliges med Brostenene. Min Slef og jeg blev indkvarterede hos en Smed, og skønt Folkene var meget flinke imod os, havde vi dog en urolig Nat, thi vi maatte dele en lille Seng med en stor Væredrenge, som laa ved Fodenden og stak Benene op imellem os. Næste Dag, Paaskefest, maatte vi marschere til Jndsløv, en fire Mil fra Odense, men da der var adskillige, som ikke havde faaet deres Tøj leveret i Ny-

borg, og som skulde have det her, maatte vi alle staa og vente i den Anledning, saa det blev Middag, inden vi var færdige. Saa fik vi Ordre til at hente vort Tøj og være tilbage om en halv Time, og da vi havde vort Kvarter langt ude i Nørregade, maatte vi give Afkald paa den gode Suppe, som vor Værtinde havde i Stand til os. Kl. 1 afmarscherede vi fra Odense. Havde vi vidst, at vi den Eftermiddag skulde marschere fire Mil igen, havde vi sikkert stoppet op straks, for vi var noget selvbraadige. Undervejs benyttede jeg og flere Kammerater Lejligheden til at se indenfor hos min Broder i Bispenbjerg, som saa førte for os et Stykke. Ved Kroen traf vi vort Kompagni, som holdt Hvile, men vi havde Øyst til at køre noget længere og fortsatte derpaa Turen, til vor Vøjtnant kom springende og spurgte, hvor vi skulde hen. Da der blev svaret, at vi var blevet trætte og derfor havde lejet en Vogn, hvad ingen skulde forbyde os, blev han aldeles rasende, trak sin Sabel og begyndte at flø Løs paa den, der var nærmest for. Nu kom hele Kompagniet paa Benene, slog Rreds om Vøjtnanten og satte Bajonetterne paa, og saa fandt han det klogest at stikke Sværdet i Skeden. Han nøjedes saa med at notere vore Navne med Løfte om, at vi skulde saa vor Straf, naar vi kom i Kvarter. Men vi muntrede ham saaledes den Nat, at han glemte Straffen. Han havde hele Tiden pint os, det han kunde, og vi gamle Karle var ikke til Sinds at slukke op. Under dundrende Hurraraab og overgivne Sange gik det frem, som

kunde, men de Trætte blev tilbage, og Kompagniet blev derved fuldstændig spredt. Da Løjtnanten vilde holde Hvil for at faa det samlet, svarede vi hidfigt, at han skulde føre os i Kvarter, da det ikke var en Tid at ligge her paa Bejen; han kunde have ladet os asmarschere i ordentlig Tid, saa havde vi ikke behøvet at gaa og drive her om Matten. Saa maatte han til at bede om godt Vejr og fik os saa til at bie. Men vi mistede paa den Tur al Respekt for Løjtnanten, og han vandt den aldrig mere. Først Kl. 1 om Matten kom vi i Kvarter, og havde det nu rigtig godt her hos nogle meget flinke Folk. Men Torsdag d. 12. April maatte vi atter afsted, og henimod Aften kom vi til Fredericia.

I det belejrede Fredericia.

I Fredericia var jeg fra denne Dag, indtil de sidste tykke Soldater var trukket ud af Jylland. Her blev jeg Djevidne til de frygteligste Rædsels-scener, som fandt Sted under hele Krigen. Jeg saa Byen falde for fjendtlige Bomber, saa Kampene og Forsvaret, indtil det store Julislag udenfor Fredericias Volde, hvor Oprørshæren fik sit Banesaar. Men hvad vi under alt dette maatte gennemgaa, kan kun de danne sig et Begreb om, som selv har prøvet noget lignende.

Paa vor første Marsch havde vi forsynet os saa rigeligt med Fødemidler, at det i høj Grad havde forøget vor Oppaknings Vægt. Da vi saa kom i gode Kvarterer, fik vi slet ikke Brug for vore medbragte Levnedsmidler, og da vi nu

skulde til en Røbstad, mente vi ikke, at der var Anledning til atter at slæbe paa al den Proviant. Vidt Sulemad havde de fleste af os taget med, men Brød var der ingen, der havde. Og i vort Kvarter vilde de ikke en Gang sælge os et Stykke Brød.

I deres Stuer maatte vi ikke sætte vore Fodder; vi blev i en meget uvenlig Tone ombist Plads i et lille Udhus, hvor der havde gaaet Kreaturer og hvor Gødningen laa endnu. Her havde i Forvejen 10 Thyder deres Kvarter, og nu kom 6 Thyboer til. Naar vi alle seksten lagde os ned, kunde vi dække hele Gulvet, hvor vi laa omtrent som en Flok Faar i en Sti. Det var Forhold, som en Nybegynder nok kunde tabe Humøret over, men hvor saa mange unge Mennesker er samlede, findes der altid nogle Bovehalse, som er mest oplagte til at tage Sagen fra den gemtflige Side. Saaledes ogsaa her; der blev lavet Vittigheder over vort nydelige Kvarter, som alle vist vilde misunde os, og iøvrigt søgte vi saa at indrette os paa bedste Maade. Vi fik straks slaaet nogle Søm i Bægstolperne til at hænge vort Tøj paa, thi paa Gulvet kunde vi ikke have det i Fred for Rotterne, der drimlede i tallos Mængde. Saa tog vi vore Brødposer paa Natten og gif i Byen for at bjerge os noget til Føde, thi Tarmene skreg i Livet paa os af Sult. Efter at vi mange Steder var gaaet forgæves, henvendte vi os omsider til nogle af de Soldater, som laa i Byen, da vi kom, og de var flinkere end Borgerne, de overlod os bered-

villigt af den sparsonne Beholdning saa meget, at vi havde nok til Aftensmad og Frokost næste Dag. Da vi havde faaet Sulten stillet, foretog vi en lille Vandring i Byen, for vi længtes ikke efter vort Kvarter. Alle de Kammerater, vi traf paa, ønskede os til Lykke med, at vi var kommet til Fredericia; her var vi kommet godt efter det, sagde de, for de fleste af Beboerne var tyffsindede. Først ud paa Aftenen vendte vi tilbage til vort Kvarter, og overvældede af Træthed, som de fleste af os var, sov vi snart ind trods de uhyggelige Omgivelser.

I de følgende Dage holdt vi Felttjenestevæbner paa Fælled, og det var ganske morsomt. Den raske Skydning med løse Patroner gav det hele ligesom mere Virkelighedspræg. Selv om der skydes løst, kan der dog være Fare derved. Jeg var saaledes paa et hængende Haar nær blevet skudt, idet en Soldat havde glemt at tage Ladestoffen ud, da han affyrede sit Gevær, og den gik i Jorden lige foran mine Fødder. Disse Vaabenlege interesserede mig isvrigt meget, og de havde noget alvorligt over sig, idet de ligesom henpegede paa den nærførestaaende Tid, da Regen skulde være Alvor, naar vi skulde til at øve den overfor Fjenden, som ikke var langt herfra. Ekscercits og Vagttjeneste, som vi tilbragte de første Dage med, havde jeg ikke noget imod. Mindre godt syntes jeg om, at vi maatte til at gøre Arbejde paa Boldene og Forskæningsningerne. Den gamle Fæstning var i den lange Fredstid blevet saa forfalden, at den i det første

Krigsjaar ikke kunde yde noget virkelig Forsvar, men maatte rømmes uden Modstand og overgives til Prøjsjerne. Under hele Baabentilstanden havde der med store Anstrængelser været arbejdet paa at gøre den til en fast Stilling og et Tilflugtssted, hvorfra vi kunde hindre Fjenderne i at have ganske frie Hænder i Jylland, naar de, hvad der jo var sandsynligt, snart vilde overstride Kongegaaden. Men endskønt der var gjort meget, da vi kom, manglede der endnu mere, førend Fæstningen kunde blive, hvad den skulde være — og ogsaa blev: den Anstødssten, hvorpaa Fjendens Hoved knustes. Kun de vestlige Bastioner var nogenlunde i Stand og besatte med Kanoner, men paa hele den nordlige Vold fandtes der hverken Mørsere eller andet svært Skyts, kun nogle smaa Feltkanoner paa den yderste Vold. Og dersom Fjenden ved sin Ankomst ikke var skredet til Belejring, men straks havde stormet med fuld Styrke, da var Fredericia ikke blevet saa navnkundig i vor Krigshistorie, som den blev. Men det var nu saaledes bestemt af den Almægtige, som véd at sætte Grænsen for Jordens Mægtige og sige: hertil skal de komme og ikke længere.

Den 13. April havde der været Slag ved Dybbøl, hvor de Danske efter en heltmodig Modstand var blevet trængt tilbage til Als af Overmagten. Og overfor den langt overlegne Styrke, som fra hele Thykland var stillet imod os, var det ikke underligt, om den lille danske Hær var betænkelig ved at vove sig ud, hvor den ikke kunde

vente andet end Undergang og Tilintetgørelse. Den 20. April rykkede Oprørsarméen ind i Jylland.

Efterretningen herom vakte stor Bevægelse i Fredericia, og gav Anledning til, at de forskellige Rygter kom i Omløb. Udsigterne var ogsaa alt andet end straalende for os. For første Gang hørte jeg Generalmarschen kalde os til Baaben for at møde Fjenden, som efter Sigende var i stærk Fremrykning.

En Del af Garnisonen saa vi blive ført ud af Fæstningen og forsvinde ad Kolding-Vandvejen. Vi blev ført op paa Borden og opstillet i den Orden, hvori vi skulde modtage Fjenden. Forventningsfulde skuede vi i den Retning, hvorfra Fjenden ventedes; Kanonerne blev ladte, Ammunition tilført Krudtmagasinerne, og alt var saaledes parat. Stemningen iblandt os var alvorlig og noget trykket. Vi havde lige modtaget Efterretningen om vore Stibes Undergang ved Egerfjord, og da vi især havde stolet paa vor Somagt, følte Nederlaget saa meget tungere; det saa jo ud, som om Sejren overalt fulgte Fjendens Baaben. Vejret bidrog sit til at forøge den trykkede Stemning. Det var en kold, sludfuld Dag med Haglbyger og Sne; vi var allerede gennembaade, Kulden isnede vore ryttende Legemer, Aftenen nærmede sig, og i en saadan Nat skulde vi nu bivakere paa de klatte Bolde. Jeg sendte mangt et Blik op imod den mørke Himmel, der skyfuld rugede over mit elskede Fædreland, og mangt et Suk steg fra mit Bryst,

thi Danmarks Nød laa mig tungt paa Hjærte. Det blev Aften, men Fjenden saa eller hørte vi endnu ikke noget til. Ud paa Aftenen saa vi vore Tropper vende tilbage, og nu fik vi Underretning om, at den danske Styrke havde taget Stilling ved Gudsø, og at Fjenden stod ved Kolding, saa at der ingen øjeblikkelig Fare var paa Færde. Kl. 12 fik derfor Halvdelen af Mandstabet Lov til at gaa hjem i Kvarter, og lidt efter kom de andre af sig selv med Undtagelse af det sædvanlige Bagtmandskab. Jeg sov godt hele Natten, og om Morgenen stod det hele nærmest som en Drøm. Men samme Dag blev Byen erklæret i Besæringstilstand, Portene blev lukkede, dobbelte Bagtposter udsatte, og ingen af Indbyggerne kunde nu komme ud til deres Jorder uden skriftlig Tilladelse fra Kommandanten, saa fra den Dag indtil den 6. Juli nød vi saa at sige ikke mere den frie Luft ude paa Guds grønne Jord, men gif som nogle Fanger indenfor Fæstningens Volde, undtagen naar vi under Kommando kom ud paa Arbejde.

Det var en lang og trængselsfuld Tid. De første Dage bragte ingen anden Forandring end den, at Fæstningsarbejdet nu blev meget strængere. Vi maatte nu hver Dag arbejde fra Morgen til Aften. Der blev næsten ikke talt om andet end om Lykkerne, og det Rygte var udbredt iblandt os, at der snart skulde leveres et Slag for at trænge Fjenden ud af Jylland. Men selv om dette skulde lykkes, saa var det dog den almindelige Mening, at vi ikke var stærke nok til at

holde dem ude af Halvøen, og saa fandt vi, at et saadant Slag kun vilde føre til, at en Del Mennesker satte Liv og Helbred til uden nogen Nytte. Hver Dag var der Tropper ude for at rekognoscere, og hver Aften vendte de tilbage igen. Men den 22. om Aftenen samlede ved Prinsens Port et stort Armékorps, som om Aftenen rykkede ud af Fæstningen. Der hystedes om, at det gjaldt et Angreb fra Rolding. Næste Dag var vi, som sædvanligt, paa Arbejde i Boldgravene. Der var en urolig Stemning iblandt os, og vi kunde ogsaa mærke paa Officererne, at der var noget usædvanligt paa Færde, thi de var sjældent hos os, men stod næsten hele Tiden paa Boldene og saa i deres Riffelter, eller ogsaa laa de med Øret til Jorden for at lytte. Først hen paa Eftermiddagen fik vi dog med Visshed at vide, at der stod et stort Slag ved **Rolding**. Der blev sagt, at Tyskerne havde skudt Ild paa Byen, hvad vi dog ikke vilde tro, da der kun var tre Mil til Rolding, og vi hverken kunde se Røg eller høre Kanontorden. Men snart erfarede vi Dagens sørgelige Begivenheder.

Nl. 10 om Formiddagen stod vore Tropper foran Rolding, beredte til at angribe Byen, foran hvilken Fjenden havde anlagt faste Batterier, der beherskede baade Landevejen og det flade Terræn, som maatte passeres, for at komme frem. Der var ogsaa Officerer, som gjorde General **Schleppergrell** opmærksom paa det farlige i at rykke frem paa dette Terræn, men han svarede, at han af den kommanderende General **Bülow**

havde Ordre til at tage Byen, koste hvad det vilde. Ind i Rolding skulde de, og de kom ogsaa derind, men altfor mange kun for aldrig mere at vende tilbage. Det var i mine Tanker det usforvarligste Slag, der blev leveret under hele Krigen, thi selv om det lykkedes at tage Byen, som det jo virkelig gjorde, saa var det umuligt for en saa underlegen Styrke at holde sig der, og Fjenden, som havde besat Byen rundt omkring, havde let ved at affære vore Tropper Tilbage-toget, saaledes som det ogsaa skete. Efter et Angreb, under hvilket navnlig Husarerne og Jægerne udviste den største Uforsærdethed, blev det fjendtlige Batteri taget, og vore Tropper trængte ind i Byen. Men nu aabnede Tyskerne et saadant Bombardement paa Byen, at der ikke var til at være. Og da der paa vor Side kun var to smaa Kanoner, kunde Fjendens Ild ikke besvares. Der var stor Jammer og Nød i Byen; Mænd, Kvinder og Børn løb omkring blandt Soldaterne, men kunde intet Steds være i Sikkerhed for de fjendtlige Kugler.

Da jeg længere hen paa Sommeren kom til Rolding, saa jeg i flere Gader, at saa godt som hvert Hus bar Mærke af Kuglerne, og flere var ligefrem overstrøede med saadanne Mærker. Tilfidsst besluttede Generalerne at give Ordre til Tilbagetog, men da havde Fjenden besat Udgangen, og først efter et frygteligt Mandefald naaede de Danske at slaa sig igennem. Især gik det ud over 5. Bataillon, som hidtil havde udmærket sig ved Tapperhed, men som her fik Modet saaledes

knækket, at den havde svært ved at genvinde det. En Del af de i dette sørgelige Slag faarede og faldne Danske kom til Fredericia, og Tredjedagen derefter begravedes 25, deriblandt 5 Officerer. De var alle lagt i Riste, og det var gribende at se saa mange Rister blive sænkede i den samme Grav. Sørgestøren var den største, jeg har set. Alle de Officerer, som kunde komme tilstede, fulgte deres faldne Vaabensfæller til Graven. For første Gang var jeg Vidne til en saadan militær Sørgesest, og endskønt jeg senere har set mange lignende, gjorde denne dog det uudsletteligste Indtryk paa mig. Det lød saa underlig dødt og dumpt, da Sørgemarschen spillede af en hel Brigades Musikkorps med nedstemte Trommer. Alle var synlig bevægede, og Feltpræstens Stemme var næsten kvælt af Graad, da han talte ved Graven, og der blinkede Taarer i mangen graahærdet Krigers Øje. Sorgen var saa meget tungere, som de, der her sænkedes i Graven, jo havde mistet Livet i et tabt Slag. Saaret fra Egernsjord var endnu ikke lægt, før end Roldingslaget slog et nyt dybt Saar i Danmarks Hjerter, og det saa næsten ud, som om det skulde bløde sig til Døde. Da Præsten havde kastet Jord paa Graven, bad han en inderlig Bøn for deres Sjæle, som nu efter Stridens Møje slumrede ved hinandens Side, omsluttede af Gravens kolde Favn, at de nu maatte nyde Fredens salige Hvile der, hvor der ingen Strid var mere. Trofast havde de holdt deres Ed og udgydt deres Blod for deres Konge og Land.



Deres Ofre havde ikke bragt de Danske Sejr, og derfor kunde vi nu kun synge Sørgesange, men det var vort Haab, at Gud vilde stænke dem den evige Sejrs Glæde og smykke dem med de Labrbærfranse, som aldrig falmer, men bestandig grønnes i en evig Vaar i Guds Rige.

Da den Officer, som havde Befaling over Sigparaden, saa, hvor dybt bevægede og grebne alle var, beordrede han Musikken til at spille „Den tapre Landsoldat.“ Og disse mægtige Toner opflammede atter det sunkne Mod til ny Begejstring for Fædrelandets Sag, saa at Forsamlingen stiltes i en mere frejdig Stemning.

Vi var fri for Tjeneste den Dag, og da jeg kom hjem til mit Kvarter, skrev jeg hjem til mine Forældre. Indtrykket af den højtidelige Sørgesfest, jeg havde overværet, havde grebet mig saa stærkt, at jeg ikke kunde bære det ene, men maatte dele det med dem, der stod mit Hjærte nærmest. Om Aftenen gik jeg ud til Krigergraven som nu laa i tavst Fred og Stilhed. Bemoddsfuld fæstede jeg Blikket mod den Høj, som dækkede mine faldne Vaabenbrødre, mens jeg bad for deres Sjæle, hvis Støv nu slumrede her, for dem, som endnu skulde vandre bort, og for mit arme Fædreland. Og i en underlig højtidsfuld Stemning vendte jeg tilbage til mit Kvarter, hvor jeg lagde mig til Ro, efter at have anbefalet mig i den Ulmægtiges Baretægt.

Næste Dag var alt i travl Bevægelse, og store Forberedelser blev truffene til Modtagelse af Fjenden, som nu kunde ventes, hvad Øjeblik det

skulde være. Vel holdt vi endnu **Gudsø-Passet** besat, men det kunde kun for en Tid standse Fjenden, hvis han for Alvor vilde trænge frem, selv om det var en Stilling, som ikke skulde rømmes uden Kamp. Dog skete der intet Angreb i Tiden fra 23. April til 7. Maj, og i disse Dage blev der udført store Forbedringer paa Fredericias Fæstningsværker. De, der ikke før havde set saadanne Værker, maatte anse disse for uindtagelige, og det mente vi ogsaa selv, saa vi imødesaa Fjendens Komme uden Frygt. Her var til ham i en god Mening, saa han skulde blot prøve at komme. Han kom ogsaa, men paa en ganske anden Maade, end vi havde ventet, saa at Resultatet, trods alle vore stærke Fæstningsværker, Palisader, Grave og Kanoner, nær var blevet, at vi var kommet til at overgive os, hvad Gud dog afværge.

Den 7. Maj trængte Tyskerne vore Tropper tilbage fra Gudsø-Passet. De, der var med, mente, at de nok kunde have holdt den gode Stilling, dersom de havde maattet forsvare sig til det yderste, men saasnart Fjenden for Alvor begyndte at trænge paa, blev der givet Ordre til Tilbagetog. Der blev sagt, at Kongen havde bestemt, at Arméen ikke mere skulde stilles overfor Fjenden, førend vi fik Hjælpetropper, og der taltes den Gang stærkt om, at **Russierne** og **Svenskerne** skulde hjælpe os. Men hele Sommeren ventede vi forgæves paa denne Hjælp. Vi var ene og blev ene, og maatte selv udkæmpe Kampen, som vi kunde bedst.



Slaget ved Gudsø kunde vi se fra Fredericias Bolde, og det var første Gang, jeg saa et saadant Skuespil, omend i en temmelig stor Afstand. Der var ingen stærk Kanonild, men vi kunde se, hvorledes Geværilden rasede langs med alle Hegn. Det var dog ikke ret mange Saarede eller Døde, der fra dette Slag blev bragt ind til Fredericia. Men henimod Aften trak den slagne danske Armé sig ind i Bhen. Fra den 6. April, den Dag, da der kæmpedes i Sundeved, til den 7. Maj, da de trængtes fra Gudsø, havde disse Tropper ligget for Fjenden paa aaben Mark, deltaget i mange varme Træfninger og bevæget sig i et eneste langt Tilbagetog. Da de kom indenfor Fæstningens Bolde, ytrede de da ogsaa en saa levende Glæde som Sømandens, naar han efter en lang og farefuld Rejse endelig ser den længselstfuldt ventede Havn. Bore udmattede Tropper hilste Fæstningen som et venligt Asyl, der nu skulde optage dem og skænke dem et Fristed mod Fjenden, men de fik hurtigt at mærke, at det var alt andet end Fristed.

Efter Gudsø-Slaget fordelte Fjenden sig saaledes, at Slesvigholstenerne med den prøjssiske General Bonin i Spidsen rykkede mod Fredericia, medens Forbundshæren, som udgjorde en 36,000 Mand, rykkede op i Jylland. General Nye fik med sin Brigade det Hverv at trække sig tilbage for Prøsserne, og her var det, at denne udmærkede General aflagde et af de største Beviser paa sit Feltherretalent. Hans berømte Tilbagetog er af alle Krigskyndige blevet regnet for et rent

Mesterstykke, thi ikke alene frelste han sin Brigade, skønt den forfølgende fjendtlige Armé var 6 Gange saa talrig, men han vidste at manøvrere saaledes, at han paa ethvert gunstigt Terræn kunde opholde Fjenden og tilføje ham betydelige Tab, inden han selv gik tilbage til en ny Stilling; og indtil denne var sikret, forstod han at trække Fægtningen ud med Kavalleriet og de lette Tropper, som dog altid undslap Fjenden, naar han sikkert troede at have dem mellem Hænderne. Paa den Maade naaede General Rye helt op paa den anden Side Aarhus, til Helgenæs, hvor han skaffede sine Krigere et Tilflugtssted, hvorfra de idelig kunde forurolige Fjenden og bestandig trække sig tilbage til den faste Stilling, dækket af Batterier og Kanonbaade, og hvorfra han i Nødsfald kunde udfibe sig og sine Tropper. Ved Udfald fra dette Sted leverede han Fjenderne mange varme Træfninger, deriblandt den berømte Kavallerifægtning ved Aarhus. Og han holdt sig i denne suiltdt valgte Stilling, indtil han kaldtes til Fredericia, hvor han den 6. Juli tog en afgørende Del i det navnkundige Slag, i hvilket han fandt Heltedsøden og endte sin berømmelige Bane.

Saa Dage efter Gudsø-Slaget viste Fjenderne sig udenfor Fredericia, og det varede nu ikke længe, før de begyndte at anlægge Batterier. De brugte den snedige Fremgangsmaade at tvinge de jyske Bønder til at føre Jord og stille dem saaledes, at de kunde ses fra Boldene; derved blev Hænderne bundne paa de Danske, som

jo ikke kunde bruge deres Kanoner uden at ramme deres egne Landsmænd; det harmede de brave Jyder saaledes at skulle agere Dækning for Fjenderne, men de var nødt til at gøre det.

Søndag Morgen den 13. foretoges der en Rekognoscering mod Erritsø for at undersøge Fjendens Stilling. I den lille varme Træfning, som her fandt Sted i den tidlige Morgenstund, skete det, at nogle Rekrutter, som første Gang var med, gjorde omkring og løb ind til Fæstningen, saa snart Kuglerne begyndte at pibe dem om Drene. Til Straf maatte de henimod Aften spasere Bolden rundt med en Halmvist i Haanden til Spot for de andre Krigsfolk. Men skønt en og anden nok kunde le deraf, var der dog ingen, som siden spottede dermed, thi de var ikke de eneste, som ikke syntes om at møde Fjenden i aaben Mark. De fleste havde allerede faaet nok deraf, men derfor kunde det jo alligevel ikke gaa an, saaledes at stikke af, naar man ikke havde Lyst til at være der længere.

Det gik rask fremad med Tyskernes Belejringsarbejde. Allerede den 15. havde de faaet et Mørser-Batteri i Stand, og om Aftenen var der nogle, der fortalte, at de havde set en Bombe fare over Byen. Vi vilde dog ikke rigtig fæste Lid dertil, da vi ikke troede, at de kunde anlægge Batterier saa nær ved Fæstningens Kanoner, at de kunde skyde luft over Byen, men det forholdt sig saaledes, hvad vi snart fik at mærke.

Da vi næste Morgen trak ned ad Gaden, hørte vi en underlig susende Lyd over vore

Hoveder, og i det samme strøg en Bombe i Jorden tæt ved os. Den slog et stort Hul i Stenbroen, og jeg løb straks hen for at se, hvor den var bleven af. Men som jeg stod og saa ned i Hullet, kom en tyk Røg væltende op derfra; i det samme lød der et højt, dumpt Skrald, og Jord og Brosten sløj højt op i Luften og til alle Sider; der blev et Hul omtrent som en lille Brønd, og Jorden blev næsten bortrevet under mine Fødder. En Sten slog et stort Hul i Hovedet paa en af mine Kammerater, og det var et rent Under, at jeg og de andre slap skadeløst derfra. Men for Eftertiden var jeg ikke tiere nysgerrig efter at se, hvor disse Karle blev af; jeg skulde nok undgaa dem, saa meget det stod til mig. Kristi Himmelfartsdag, den 17. Maj, begyndte Bombardementet for Alvor. Tidlig om Morgenen, før vi endnu var staaet op, sprang en Bombe tæt udenfor vort Kvarter. Det kan nok være, at vi kom ud i en Fart, men førend vi endnu var kommen ud af Gaarden, kom der nok en Bombe, som sprang midt iblandt os, og det var et sandt Under, at vi alle 30 slap uskadt derfra. Men nu fulgte den ene lige efter den anden. De faldt alle sammen tæt indenfor Prinsens Port, hvor Byen var mest sammenbygget, og hvor de smukkeste Bygninger fandtes, hvorom Tyfterne lod til at vide god Betsed. Vi stod opstillede udenfor Raptøjens Kvarter, beredte til at flukke, saa snart der opstod Ild, eftersom vi var ansatte ved Brandkorpsen, der ellers mest bestod af Københavnerne, som frivilligt havde meldt



fig hertil og var sendt herover med Sprøjter og andre Slukningsredskaber. Inden ret længe blev vi ført hen til en stor Købmandsgaard, i hvilken der var skudt Ild. Vi blev anført af en Ingeniørløjtnant, en dygtig, men haard og forboven Karl. Vi marscherede i tætsluttede Rader, saa taktfast, som skulde vi til en Parade, skønt vi gik med den faste Overbevisning, at ingen af os vendte levende tilbage, saaledes som Bomberne sprang om os til alle Sider. Næppe var vi blevet opstillede ved Brandstedet, før en Bombe sprang tæt bagved os. Vi veg naturligvis til Side, da den faldt, men nu kom Løjtnanten færende, idet han skreg: „Vil I staa, I Bæster, eller jeg skal kløve Hovederne paa jer fejge Wesler!“ I det samme kom der en ny Bombe, som væltede et Skilderhus og derpaa sprang med et vældigt Rabalder, idet den rev Broen op omkring sig. Et Stykke fo'r tæt forbi Løjtnanten, som meget hurtigt sprang til Side, og nu sagde han ikke mere til os, fordi vi efter bedste Evne søgte at forvare os for Bomberne, der stadig kom med en voldsom Kraft. En af dem traf en stor Grundsten i et Hus ved Siden af os; baade Stenen og Bomben plumpede ned i Rælderens, hvor den sprang; et Stykke fo'r ud gennem Muren, og en Mursten traf vor egen Løjtnant, saa han faldt derved. Han kunde dog rejse sig igen og gik nu sin Vej tilligemed Kaptejnen, da de kun var kommet tilstede for at se, hvorledes det gik til. Vi andre maatte derimod blive, og da der nu udbrød Ild et andet Sted, maatte vi i Ar-



bejde med Pumpen eller med at bære Vand. Et Øjeblik efter slog en Bombe ned i Baghuset, hvorfra straks en sort Røgøjle steg til Vejs, og nu brændte det paa tre forskellige Steder. Det ene Skud faldt lige efter det andet, og alle var de rettede mod Brandstedet, idet Fjenden kunde skønne, at her var mange Folk samlet. En Bombe faldt lige i Sprøjtekarret, splittede det og hele Sprøjten ad i tusinde Stykker og saarede 24 Mand, dog ingen haardt. Jeg var tilligemed 3 andre kommen ind i en lille Gaard for at hente Vand, da en Bombe slog ned iblandt os, smadrede en Bogn og slog Vandspanden i Stykker i Hænderne paa min nærmeststaaende Kammerat. Hvor vi gif og stod, fusesede Bombestykker omkring os, og kun Guds underfulde Beskærmelse friede os ud fra den øjensynlige Livsfare, saa at kun saa kom alvorligt til Skade. Omfider blev vi Herre over Ilden, og der var ikke flere Bomber, der tændte den Dag. Sen paa Eftermiddagen indstilledes Bombardementet, og vi blev afløste. Jeg blev meget bevæget, da vi atter samlede i vort Kvarter, og jeg fandt alle mine Kammerater uskadede, thi det havde ingen kunnet vente efter den Tur. Men i Stedet for at takke Gud og give ham Æren, fordi han havde friet dem af Fare, var der nu mange, der i vild Overgivenhed pralede af, hvorledes de udelukkende kunde takke deres egen Forsigtighed for, at de var sluppet. Udskillige søgte endogsaa ind til de forladte Huse for at stjæle og plyndre, og skønt Beboerne vendte tilbage, saasnart de mærkede, at Fjenden

var blevet rolig, vilde Soldaterne ikke gaa, før end de havde taget, hvad de vilde have.

Der var nu ikke mere til at være i Byen, og om Aftenen førte Kaptejnen os ned ved Stranden til en lille Lystskov, hvor vi lagde os ned i det vaade Græs med Tornhstret under Hovedet og uden andet Ly mod Regnen end Rappen, som vi bredte over os.

Næste Morgen tidlig vækkes vi atter ved Kanontorden. En af de første Bomber antændte et stort Dampbrænderi, der brændte med en rivende Hast, mens Luerne slyngede sig mod Sky i en næsten utrolig Højde. Den Dag skulde 6. Reserve-Bataillon betjene Sprøjterne, men inden længe havde den mistet et stort Antal Døde og Saarede. Ogsaa 3. Jægerkorps, som afløste, tabte flere, og da efterhaanden alle Sprøjterne var gjort ubrugbare, trak Mandskabet sig tilbage, og Ilden blev overladt til sig selv. Det brændte nu uafbrudt i fire Døgn; det var især et rædselsfuldt Syn om Natten, naar vi laa nede i vor lille Skov og ikke kunde sove paa Grund af Rulden. Det var en eneste Mørser, der havde anrettet al denne Ødelæggelse, og vi begyndte nu at ane, hvorledes det vilde gaa, naar Fjenden fik alle sine Batterier i Stand. I Byen var der stor Fortvibelse. Beboerne turde ikke længere være der, men flyttede over til Fyn med saa meget af deres Tøj, som de kunde faa med sig. Der var stor Glendighed iblandt dem, og det var jo ogsaa en tung Skæbne saaledes at skulle forlade Hus og Hjem uden Haab om at se

det mere. Dog kunde vi ikke rigtig faa Medfølelse med dem; vi undte dem tværtimod ganske godt, at de selv kunde prøve at blive indfvarteret hos Fremmede, efter den alt andet end venlige Behandling, de havde givet os. Alle Husene blev nu ryddede og de nærmeste Huse ved Brandstederne nedrevne, og saaledes standsedes Ilden af Mangel paa Næring. Bombardementet vedblev vel endnu nogle Dage, og Bomberne rumsterede frygteligt i de tomme Huse, men da det ikke mere lykkedes at faa skudt Ild, var det, som om Fjenden tabte Vhsten; i hvert Fald indstillede de Skydningen i nogle Dage, hvad vi var meget godt tilfreds med. Iøvrigt var der stor Træthed saavel i som udenfor Fæstningen. Bag Kastellet opførtes to Retrætebroer, hvor vi hver Dag var paa Arbejde og havde det meget strængt. Vi maatte op Kl. 4 om Morgenen, og tit var Klokken 12 om Natten, før vi kom til Ro, og skønt Vejet ikke var videre blødt, var Hvilen dog sød, da vi højlig trængte til den Smule, vi fik. I otte Uger smagte jeg ikke Søbemad, men levede ved bart Smørrebød og Vand, og fra den 12. April til ind i August var jeg ikke af Klæderne nogen Nat. Det var baade en stræng og kedfommelig Tid, thi der var ingen Afveksling, og vi vidste næppe, naar det var Søgnedag, eller naar det var Helligdag. Og Guds Ord, som kunde have været mange af os til Trøst og Opmuntring, hørte vi aldrig, skønt det især paa en saadan Tid kunde have vundet Indgang hos mange. Jeg kan derfor ikke se andet, end at der

ligger et stort Ansvar paa Regeringen, som burde have draget Omsorg herfor. Og jeg er vis paa, at mange, som med glad og tillidsfuld Forventning kunde være gaaet ud af Verden, om de forinden havde hørt et Livets Ord, under disse Omstændigheder gik i Døden uden Haab og uden Trøst. Pinsesfesten var nær, men vi glædede os ikke til den, thi under hele Krigen havde Fjenden altid holdt Helligdag paa den Maade, at de sloges paa de store Højtidsdage. Det skete dog ikke denne Gang, og Vorherre havde beredt mig en særlig Glæde paa Pinsedag, idet jeg aldeles uventet fik Besøg af mine to Brødre og min Svoger. De medbragte baade Fødevarer og rene Skjorter og Strømper, saa nu havde jeg atter lidt at holde imod med, men der oprandt ogsaa nu en Tid, da det nok kunde bruges.

Den første Uge efter Pinse gik temmelig roligt, thi det var kun enkelte Skud, Tyskerne sendte os. Men vi stolede ikke paa Freden. Det var kun som et Vindstille, før Uvejret rigtig brasede løs. De fjendtlige Batterier, der dækkedes af Løbegrave, omsluttede nu den vestlige Halvdel af Staden. Søndag Morgen den 3. Juni begyndte „den gamle Gryde at koge over“ — saaledes sagde vi om den Mørser, som havde lagt en saa stor Del af Byen i Aske — og det var Signalet til alle de andre, som nu overøste Byen med Bomber og Granater. Fæstningens Kanoner svarede, og to af vore Kanonbaade beskød meget libligt et fjendtligt Batteri ved Teglværket, saa nu kan det nok være, det gik med Knald. Det

var en hel Fornøjelse at se, saa de to Kanonbaade kunde manøvrere. Næppe var et Skud afgivet, før alle Mærker var ude og Baaden vendt, medens Kanonen ladedes paant, og et Øjeblik efter var Baaden atter indhyllet i tæt Røg, naar det næste Skud gik. De fjendtlige Granater sprang omkring Baadene, men disse gav Svar paa Tiltale, og tit saa vi deres Granater træffe lige i Batteriet.

Denne Kanonfægtning varede hele Formiddagen og med en Voldsomhed, saa det ene Skud gik lige i det andet. Rugler, Bomber og Granater gennemkrydsede Luften i alle Retninger. Hver sang med sin Stemme, Ruglerne brølte og de andre tudede. Tit sprang de i Luften, saa at Stykkerne tørnede mod hverandre. Den Dag faldt mange, og der var ikke ret længe imellem, at man kom bærende med en Saaret eller Død. Der var da heller ikke i Byen et Sted, hvor man kunde være i Sikkerhed. Fjendernes Bevægelser tydede paa, at de havde noget i Sinde, og vi fik ogsaa senere at vide, at de vilde have stormet om Aftenen, men kunde ikke saa Soldaterne dertil. Paa den vestlige Side af Byen, en 500 Alen fra Bolden, var der til Beskyttelse for en Dæmning ved Oversvømmelsen opført et Blokhús, som var besat med Infanteri. Mod dette rettede især Fjenden sin Ild, og efter at en stor Del af Besætningen var dræbt eller saaret, blev Huset skudt i Brand og erobret.

Det skar os i Hjærtet at se Fjenden sætte sig fast paa dette vigtige Punkt. Jeg stod og saa,

hvorledes Ambulancen kom med vore saarede eller faldne Vaabenbrødre, blandt de sidste Blokhufets Chef, en ung, smuk Vøjtuant. Netop som hans blodige Vig førtes indenfor Bolden, saa jeg Querne flaa i Vejret fra det brændende Blokhus og hørte Fjendernes vilde Glædeshyl derude fra. Og harmfuld vendte jeg Blikket mod dem, som havde beredt danske Hjerter saa megen Smerte og Nød, og ønskede intet inderligere, end at de selv maatte komme til at tømme den Staal, de med saa fuldt Maal havde iskænket os.

Sen paa Eftermiddagen begyndte Forposterne at beskyde hinanden. Om Dagen kunde Fjenden ikke føre sine Tropper frem for Fæstningens Kanoner, men saa snart Mørket begyndte at brede sig, begyndte de for Alvor at trænge sig frem og kom os saa nær, at deres Gebærfugler pek ind over Bolden. Nu blev General Schlegel med 3. Brigade sendt ud imod dem, tog nogle til Fange og drev Resten tilbage. Af disse Fanger erfarede man, at det var General Bonins Plan at storme denne Nat, og at der i denne Anledning var blevet uddelt Brændevin i rigelig Mængde. Det virkede saa meget, at de, som var blevet dygtig fulde, vilde storme, men de andre ikke. Alle de, vi tog til Fange, var i en meget beruset Tilstand. Dette første Stormforsøg faldt saa daarligt ud, at Fjenden ikke begyndte paa flere.

Den paafølgende Tid kunde vi Belejrede med Rette kalde Nødselstiden, thi der hengik ingen Dag, uden at der blev dræbt eller

saaret et ret betydeligt Antal. Intet Djeblik var vi sikre paa Liv og Lemmer, thi ved Nat som ved Dag fyrede Fjenderne paa os, naar som helst det faldt dem ind. Ofte vaffes vi af vor Søvn, ved at en Bombe sprang midt iblandt os. For de ængstelige Sjæle var det yderst ubehageligt, thi de vidste aldrig, hvor de turde være. Jeg indsaa straks, at det ikke kunde nytte at være ængstelig. Vor Hviletid var knapt tilmaalt, og det ene Sted var ikke en Smule mere sikkert end det andet, saa det hjalp ikke at flytte. Naar Gud vilde bevare os, var det ene Sted ligesaa trygt som det andet, og uden det hjalp det alligevel ikke at søge Vy. Men er Trængsels-tiden end nok saa lang, saa strider den dog. Som en solklar Dag afløser den mørke, skfulde Nat, løser Haabet frem gennem Trængselens Tider, og derfor er Haabet en af Guds største og herligste Gaver til Menneskenes Børn; uden det Haab, han har stænk, maa vi gaa under, naar Modgangens Bølger slaar sammen om os. Her var der for det menneskelige Dje kun den visse Undergang at se. Daglig bredte Fjendens Bærker sig og omsluttede os mere og mere, saa den Tid maatte nærme sig, da vi blev affkaarne for al Tilførsel. Men skønt vi var betænkkelige ved Stillingen, var vi ikke nedslaaede. Haabet opretholdt Modet i det ungdommelige Sind, skønt vi ikke kunde øjne, hvorfra Frelsen skulde komme.

I lang Tid havde Bejret været tørt og mildt, hvad der var meget heldigt for os, som bestandig hver Nat laa ude i Skoven. Men nu

fløg det ind med vedholdende Regn, og saa maatte vi flytte ind til Byen, saa nødigt vi end vilde det. Der saa mærkeligt ud i Fredericia, hvor der næppe fandtes et Hus, som ikke bar Spor af Fjendens Rugler, og hvis Indbyggere nu udelukkende bestod af Krigsfolk. Inde i de fine Stuer, hvor vi tidligere knapt bovede at sætte Foden, kom vi nu slæbende, hver med sit Knippe Halm, som vi spredte paa Gulvet, som naar vi hjemme strøer under Kreaturer. Rundt omkring i Voldene var der gravet Guler, hvori der kunde ligge en halv Snes Mand. Derinde laa de temmelig godt beskyttede mod Bomberne, men til Gengæld var de nærved at blive ædt op af Utoej. Naar de drivvaade kom hjem fra Forpost, kravlede de ind i disse Guller, og naar de om Morgenens kom ud igen, var de saa tilfølede og oversmurt med Jord og Ler, at ingen kunde se, hvem de var. Men de maatte tage til Takke med de Kvarterer, der kunde faas.

Da vi var færdige med Retrætebroen ved Kastellet, begyndte vi at opføre et stort Batteri ved Kolding-Landevejen, helt ude ved Oversbømmelsen, kun et Geværskuds Afstand fra de fjendtlige Forposter. Her var vi inddelt i tre Hold, der hvert arbejdede 8 Timer i Træk, snart om Dagen, snart om Natten, og stadig under en hæftig Bestyrdning. Thi Fjenden, hvem dette Værk stak slemt i Øjnene, holdt bestandig 3 Mørserer rettede imod det. Undertiden kunde der samtidig komme hele 3 Bomber, som sprang paa en Gang, og saa var der ikke hyggeligt at være.

Vi naaede dog at faa Batteriet i Stand, men inden der kom Kanoner paa det, stod sjette Juli Slaget, hvor Tyskerne fik Hjempermisjon, saa de ikke kom til Fredericia mere.

Hidtil havde Tilførslen af Proviant og Tropper fra Fyn staaet os aaben, selv om Sejladsen maatte foregaa om Natten. Men nu begyndte Fjenderne at anlægge to Batterier saaledes, at de til den ene Side kunde besvare Fæstningens Ild og til den anden beskyde Broen og derved beherske Overfarten. For at ødelægge dette for os saa farlige Værk blev der den 28. Juni foretaget et Udfald. Da vi om Middagen blev afløst fra Skansearbejde, fik vi at vide, at vi om Eftermiddagen skulde en Tur ud til Tyskerne. Vi lyttede noget ved den Bænk, men der var jo intet at stille op. 7. og 9. Bataillon skulde dække, medens 2. Kompagni af vor Bataillon og en Deling Ingeniører sløjsede det fjendtlige Batteri. Kl. 2 rykkede vi ud ved Dronningens Bastion og trak ned mod Stranden, hvor vi dækkede af den høje Brink, naaede vore Forposter, uden at blive bemærket af Fjenden. 9. Bataillon formerede nu Ræde til Dækning af Flanken, medens 7. Bataillon rykkede frem i Fronten. Fjenderne styrkede affted i bild Uorden, saasnart de fik Øje paa os, efterladende alle deres Arbejdsredskaber paa Flanken, og vi tog nu straks fat paa Nedrivning af Stansen, der imidlertid var bygget saa solidt, at den ikke var saadan at faa væk i en Fart. Imidlertid rykkede Fjenden frem med Forstærkning, og der udspandt

fig en meget levende Kamp. Ruglerne fejede ind iblandt os, medens vi rev og sled i Skanseturvene, saa Gredden haglede af os. Den Perømmelse maatte vi give Tyskerne, at de var Mestre til at bygge Batterier. Efter at Batteriet var jævnet, og vi havde bemægtiget os saa mange Arbejdsredskaber og Skanseturve, vi kunde bære, blev det øvrige slængt i en Dynge, som vi stak Ild i, og saa trak vi os tilbage. Det hele havde staaet paa i et Par Timer. Da vi kom tilbage, fik vi megen Ros for den Raskhed og Uforsærdethed, hvormed vi havde udført dette vovelige Foretagende. Det kostede os 25 Mand, deriblandt en ung Søjtnant, som faldt ved min Side, netop som vi var ved at vælte en Skanseturv. Men da vi otte Dage derefter igen besøgte Tyskerne og paa en mere eftertrykkelig Maade, da stod der paa samme Sted et nyt Batteri, fiks og færdigt, monteret med 4 store Kanoner, saa de 25 Mand kunde gærne have været sparet til en anden Gang. Det gik imidlertid gærne saaledes med de smaa Batailler; der blev paa begge Sider udgydt en Del Blod, uden at Tingenes Stilling i mindste Maade forandrede derved.

Slaget ved Fredericia.

De næste Dage foresaldt intet af videre Betydning. Vi arbejdede som sædvanligt paa vore Batterier, og de andre passede ligeledes deres. Men for de fleste af os var det en underlig anelsesfuld Forventningstid. Vi havde en Følelse af, at noget alvorligt var i Gære. Enkelte af

Officererne var ikke fri for at lade os forstaa, at vi snart for Alvor skulde til at have fat paa Tyfterne, men da vi spurgte, hvem der saa skulde hjælpe os, fik vi kun til Svar, at det fik vi nok at vide, naar Tiden kom. Vi ansaa det nærmest for affindigt selv at angribe en Fjende, som vi i flere Slag havde maattet vige for, i en stærk forfænsket Lejr, men hos os Menige næredes der endnu et, omend svagt, Haab om, at vi nok skulde saa Hjælp, naar Afgørelsens Tid kom. Vi tænkte hermed paa **Svenskerne** og navnlig **Russkerne**, der havde en Flaade i de danske Farvande; vi havde ogsaa for nogle Dage siden set russiske Søofficerer i Fredericia, og den Betrængte knytter sig gjerne til ethvert Haab, selv det mindste. Hjælpen kom ogsaa i Afgørelsens Stund, omend hverken fra Svenskerne eller Russkerne. Vi fik en langt bedre Hjælper: den trofaste Allierede, som opfyldte sit Ord, at han vil være de Betrængtes Befrier og de Svages Beskærner. Han forlod ikke sit Folk i Nøden, men kronede vort Foretagende med et Held, som ingen havde turdet rente eller haabe.

Da Forposterne den 3. Juli om Natten blev afløste, men de Afløste ikke, som sædvanlig, vendte tilbage til Fyn, men Dampskibet i Stedet for gik over efter nye Tropper, begyndte vi at forstaa, at alvorlige Begivenheder stod for Døren. I tre Døgn vedblev Troppeoverførslen, som forsinkedes en Del af det vedholdende Regnvejr. Fjenden, for hvem den stærke Troppetilførsel ikke kunde skjules, aabnede nu atter Bombardementet

med fuld Kraft, men mærkeligt nok kom der kun faa til Skade i den af Soldater oversfyldte By. Om Morgenen den 5. Juli blev der meddelt os, at vi om Natten skulde foretage et Angreb paa den fjendtlige Stilling. Vort Kompagni havde været paa Arbejde om Natten, og da vi om Formiddagen efter Afsløsningen stillede ved Kaptejnen, blev det meddelt os, at vi skulde deltage i Angrebet. Vi blev alle noget alvorlig stemte ved denne Meddelelse, og enkelte blev paa Stedet saa stærkt angrebne af den Sygdom, der kaldes Rannonfeber, at de maatte lægge sig; de slap saaledes for Faren, men fik heller ikke Del i Uren. Vi fik Frihed til om Aftenen Kl. 8, da vi skulde stille ved Kongens Port. Disse Fritimer anvendte jeg til at gaa omkring og besøge Bekendte ved de forskellige Afdelinger, hvoraf mange først nu var kommet til Byen. Jeg kan ikke nægte, at jeg var meget urolig i Hjærtet, og det var ikke saa underligt, eftersom det var første Gang, jeg for Alvor skulde gaa mod Fjenden, der stod i en saa frygtelig Stilling, at jeg næppe kunde tro andet, end at vi alle gif den visse Død i Møde. Derfor vilde jeg gjerne tale med mine Venner og Bekendte, og tage Afsted med dem. Overalt mødte jeg alvorlige Ansigter, og jeg mærkede snart, at vi alle var optagne af Tanken om det farefulde i dette Foretagende. Men det er en forunderlig Trøst, der findes i Omgangen med oprigtige Venner. Skønt den ene ikke kan meddele den anden det Haab, han ikke selv ejer, er der dog for det beflemt Hjærte Lindring og



Hufvalemse i uforbeholdent at kunne oplade sig for det andet. Og selv om vi for os saa' den visse Død, var det for dem af os, som følte os i Herrens Haand, et stort og saligt Haab, at en mægtigere Basun end Krigstrompeten paa Valpladsen skulde kalde os til Opstandelsens Rige.

Aftenen nærmede sig, og vi bød bevægede hverandre Farvel; vi ventede jo ikke at se hverandre mere i denne Verden. Saa snart jeg kom paa Stillingspladsen, blev der kommanderet: „Træd an!“ og derefter: „Former Skyttepeloter, højre om, Marsch!“ En Ingeniørkaptejn **Linde** fik Kommandoen over vort Kompagni sammen med en Ingeniørløjtnant **Thulstrup** og vor egen Premierløjtnant **Bredt**. Vi marscherede ud af Kongens Port, og traf om ved Bolden ned mod Stranden, hvor vi maatte i Arbejde for at gøre en Vej ryddelig for Ryes Brigade, hvis Stormkolonner skulde rykke frem her. Vi tog rask fat og var færdige kl. 11, hvorpaa vi traf ind paa en grøn Plads udenfor Bolden, hvor vi havde sat vore Geværer tilligemed vort andet Løj. Her maatte vi lægge os til Hvile, indtil Tropperne rykkede ud. Men det var ikke tænkeligt at sove paa denne Tid. Det var en prægtig Sommernat. Fuldmaanen spejlede sig i Bæltets sagte rullende Bover, hvor Dampskibe uophørlig løb frem og tilbage, hver Gang bringende Tropper med. Som en dunkel Skygge laa Fynsland paa den anden Side Bæltet. Derhen vendte jeg mit Blik som mine Tanker, men de Følelser, som i denne Stund rørte sig i mit Hjærte, lader sig

ikke skildre. Jeg tænkte paa mit kære Hjem og paa, hvad mine gamle Forældre skulde spørge om deres Søn, naar Efterretningen om denne Nats Begivenheder naaede dem.

Da Kl. slog 12 fra Kirketaarvene, begyndte Fjenden atter at fyre under „den gamle Gryde“, som sendte os en Afstedshilsen. En Bombe faldt tæt ved os, men paa denne Tid agtede ingen synderligt derpaa. Endelig slog Kl. 1, og det var Signalet til Udfaldet. Der blev kommanderet til Gevær, og snart saa vi Strandvejen opfyldt med Tropper, hvis mørke tabse Masser i den dunkle Nattetime gjorde et sælsomt Indtryk. 1. Reservejægerkorps dannede Avantgarden, saa kom 9. Bataillon, derpaa vi i Forening med Ingeniørerne og 7. Bataillon tilsidst som Arriéregarde. Saasnart Jægerne kom udenfor Graven, formerede de Ræde og rykkede rask frem med fældet Bajonet, og det varede nu ikke mange Øjeblikke, før vi fik den første Hilsen fra de fjendtlige Forposter, hvis Gøgler peb os om Ørene.

Bore raske Jægere svarede med et tordnende Hurra og styrtede løs mod Fjenden, som i vildt Løb slygtede tilbage til Løbegravene og de faste Stillinger. Herfra aabnedes der en frygtelig Ild, som kostede mangen en brav Jæger Livet, men der blev givet Svar paa Tiltale, og Kampen blev meget hæftig. Især blev der gjort stærk Modstand fra et fjendtligt Batteri, som var rejst paa samme Sted, hvor vi for otte Dage siden havde jævnet ét med Jorden. Efter et

fortviblet Forsvar fra Fjendernes Side faldt Batteriet dog ved et kraftigt Bajonetangreb i Jægerens Hænder. Da vi trængte ind, forvandedes vi ved at finde et stort, stærkt Batteri, med 4 store Kanoner og et bombefast Krudtmagasin, forsynet med en vældig Mængde Granater, som skulde have været ofret paa Broen og Kastellet næste Dag. Det var nemlig den prøjssiske Konges Fødselsdag, og den skulde have været højtidelig fejret med et Bombardement fra samtlige fjendtlige Værker. Nu kom vi og gjorde dem en slem Brok i Regningen. Vi fornagledede Kanonerne og ødelagde Lavetterne. Det gjorde mig næsten ondt for det smukke ny Tøj, men der var ikke andet at gøre. Det var jo i Kampens Begyndelse, og ingen havde vist ventet et større Resultat end at faa ødelagt en Del af de fjendtlige Værker; naar vi saa ikke kunde holde os længere, maatte vi gaa tilbage, og derfor gjaldt det at faa ødelagt saa meget som muligt.

Medens vi var beskæftiget i dette fjendtlige Batteri, havde Jægerne allerede angrebet et andet, et stort lukket Værk, som laa lidt længere tilbage. Fjenden, som laa dækket bag Brystværn og Palisader, modtog de Stormende med en ødelæggende Ild, der ryddede frygtelig op i de tætsluttede Masser, men desuagtet vedblev vore tapre Jægere at gaa paa med usvækket Mod. Det var en forfærdelig Scene. I den stille Nat lod Stormskrigene, som straks overdøvedes af Geværskudenes voldsomme Analden. Den fjendtlige Stilling, som strakte sig i en Halvmaane udenom Fæst-

ningen, var nu angrebet over hele Vinjen, saa at alt stod som i en eneste Ild.

Efter at der var foretaget flere forgæves Stormforsøg mod det frygtelige fjendtlige Værk, indsaa General Rye, at det ikke lod sig tage af Infanteriet, der allerede havde lidt saa store Tab, at Jorden omkring Batteriet var fuldstændig dækket med Iis. Han beordrede derfor Batteriet **Marcussen** frem, og vi blev kommanderet frem for at jævne nogle Løbegrave, som Batteriet skulde passere. Senere har jeg tit og mange Gange tænkt paa det forunderlige i, at noget Menneſke kunde slippe uskadt fra dette Sted, hvor Kuglerne haglede imellem os, saa Jord og Sand fløj os om Ørene, og dog var det kun forholdsvis saa, der blev ramte; men saaledes kunde det heller ikke gaa, hvis ikke Guds beſtærkende Haand havde været udstrakt over os. I en Fart var vi færdige med Arbejdet, og nu kom Feltbatteriet susende i hvinende Galop, de otte **Ra-**noner, den ene efter den anden i en lang Række, mens Kuglerne regnede ned over dem; de svingede om, proskede af, og i næste Øjeblik fik Lyfterne en Salve, som sikkert har bragt mangan **Rind** til at blegne, thi vi kunde se, hvorledes **Pali-**saderne fløj til alle Sider, naar Granaterne tordenede imod dem. Det imponerede mig at være **Bidne** til den Koldblodighed og Uforsærdethed, som beſjælede mange af vore udmærkede **Officerer** under denne frygtelige Kamp, især dog **Chefen** for 1. Reserve-Jægerkorps, **Major v. Bonnez**. Medens vi andre søgte Dækning i Løbegravene,

og hvor vi ellers kunde finde den, mod Ruglerne, der falbt saa tæt som Hagel i en Hagelbølge, red han med den roligste Mine af Verden frem og tilbage bag sit Korps' kæmpende Geledder og ledede koldblodigt Kampen. Men det saas her, hvor forunderligt dog Liv og Død staar i den Almægtiges Haand, thi medens mangen én, som fejgt har søgt at undgaa Faren, er omkommen, er den heltemodige gaaet frelst og hædret ud deraf. Det nytter ikke at søge Udflugter; man gør bedst i at give sig Gud i Bold og saa gaa kæft frem, hvor Pligten og Heren kalder; Udfaldet bliver dog, som Gud har bestemt det.

Batteriet Marcusien vedblev at bestyde det fjendtlige Værk med en Hæftighed, saa det ene Skud gif lige i det andet. Det fjendtlige Værk, hvis Kanoner var vendt mod Byen, kunde ikke besvare dette Angreb bagfra, og Fjenderne kom snart i en flen Anibe. I deres Fortvivlelse gav de sig til at brænde løs paa Byen. Kanonerne paa Volden blev dem imidlertid ikke Svar skyldig.

De andre fjendtlige Batterier, som vistnok befandt sig i en lignende Situation, fulgte Eksemplet, og gav sig til at skyde løs, hver paa sin nærmeste Bastion, som særdeles høfligt besvarede denne Uffædshilsen. I en halv Times Tid overdøvede saaledes Kanontordenen Geværstudene, der fremdeles knaldede over hele Linien. Morgenen begyndte nu at gry, og aldrig har jeg set et Syn, paa en Gang saa majestætisk og saa grufuldt som denne Kamplads i den dæmrende Morgenstund. Paa hele den lange Linje knitrede

Ilden fra Titufinder af Gebærer; gennem den blaalige Krubtdamp slog hist og her sorte Røg-søjler og klare Flammer op fra de brændende Baracker og erobrede Skanser. Fæstningen laa indhyllet i blaa Taage, medens Ild hvert Øjeblik lynede ud fra alle Boldenes Skydestaar. Hvorhen Øjet end vendte sig, saa man kæmpende Mæsker, der som mørke Skygger bevægede sig fremad, medens Vaabnene blinkede i Flammernes Skær. Og Luften gennemrystedes af Kanonernes Drøn og Gebærerens Knalden, der fuldstændig overdøvede de Kæmpendes Raab og de Saaredes Jamren.

De fjendtlige Batterier blev snart bragt til Tavshed, og Kanontordenen stilnede af, men det var kun Signalet til en sidste forbitret Nævekamp. Da Batteriet Marcusen havde faaet skudt Bresche i den fjendtlige Skanse, stormedes den af 7. og en Del af 9. Bataillon, og efter et frygteligt Blodbad faldt den i vore Hænder. Men den havde kostet store Ofre. Og blandt de mange Faldne, som laa spredte om paa den blodige Jordbund, var den af alle saa højt elskede og nu saa smerteligt savnede General Olaf Nye. Stille og rolig, næsten som han sov, laa han her i Græsset mellem saa mange af de Vaabenfæller, hvis prøvede Trostøb han havde lært at kende, og som her havde fundet Døden ved Siden af deres ædle General.

Med **Treldeffausens** Erobring var Kampen afgjort paa vor højre Fløj. Vængere til Venstre kæmpedes der endnu, men nu faldt det ene

Batteri efter det andet, og deres Besætninger strakte Vaaben, medens de fleste af de slagne Fjender var paa vild Flugt, sprængte til alle Sider, som de var. Forvirringen var stor i den fjendtlige Hær. Nogle flygtede mod Rolding, andre mod Vejle, medens en Del søgte at vade over Fjorden, men maatte strække Vaaben for de Danste, som havde besat Badestedet. De, der drog mod Vejle, blev en Tid levende forfulgt af de Danste, som bl. a. fratog dem et forspændt Feltbatteri og en Mængde Krigsmateriel.

Slaget var endt og Sejren fuldstændig. Fjendens Nederlag var saa stort, at det sikkert var blevet en ren Tilintetgørelse, om de Danste havde kunnet og turdet fortsætte Forfølgelsen. Men alle vore Afdelinger havde været i Jlden og lidt store Tab; vi havde ingen friske Tropper at sende frem, og ved at vove os for langt fra Fæstningen, kunde vi gjerne risikere at støde paa ny Fjender. Det var vist derfor raadeligst at lade dem nøjes med, hvad de havde faaet.

Da Solen stod op den 6. Juli, belyste den ved Fredericia en Valplads, som kun saa af de Nulevende har set Mage til. Hvorhen vi end saa', flød Blodet i varme, dampende Strømme henad Jorden. Og skønt der under Slaget var vist megen Paapasjelighed med at saa de Faldne og Saarede bort fra Valpladsen, saa laa der dog endnu hist og her en falden Kriger i det nedtrampede Græs. I Graven foran det andet fjendtlige Batteri, der først blev stormet, fandt vi saaledes en Menig af 1. Reserve-Jægerkorps. Han

var bleven dræbt ved et Geværskud i Underlivet, netop som han var naaet op paa Skansen, og var derfra styrtet ned i Graven. Vi gik hen for at efterse, om han havde Penge eller andre Værdisager hos sig, for at det kunde blive afleveret til hans Kaptejn og sendt hjem til hans Familie, men vi opdagede da, at han allerede var bleven udplyndret. Kun med den dybeste Afstyk kan jeg tænke paa, at der virkelig fandtes danske Soldater, som kunde neblade sig til at forlade deres Blads blandt kæmpende Vaabenfæller for at plyndre deres faldne Kammerater. Jeg kender én, som saaledes forlod os i Begyndelsen, og ingen af os saa ham mere, førend Slaget var forbi. Men andre paastod, at de havde set ham snige sig omkring som en graadig Ulv mellem de Faldne, og sikkert er det, at han Dagen efter Slaget kunde sende 100 Rigsdaler hjem til sin Familie. Den forannævnte Jæger var vistnok falden i en saadan Vigrovers Klør, thi hans Tegnebog fandtes opluffet, og der var intet i den undtagen et Brev, som vi læste. Det var fra hans Forlovede paa Sælland, skrevet saa Dage før Slaget, og den inderlige Kærlighed og stærke Vængsel efter en Genforening, som udtryktes i det, rørte mig og mine Kammerater til Taarer. Og i Tanken udmalede jeg mig Billedet af den længselsfulde Pige, som gik derovre paa Sælland, endnu haabende, uden at vide, at hendes Ven laa her bleg og blodig, som en visfen Blomst, der er falden for Mejerens Le.

Efter at Slaget var endt, blev der givet os

Frihed for Resten af Dagen, saa vi kunde gaa, hvorhen vi vilde. Men hvorhen vi end vendte os, saa vi kun Spor af Nattens morderiske Kamp. Jeg havde, mens jeg var hjemme, læst meget om Krigsbegivenheder og interesseret mig levende derfor. Jeg havde ogsaa gjort mig mange Tanker og Forestillinger om Soldatens Tilstand i Felten og især om den Begejstring, som maatte besjæle Seltene efter et vundet Slag. Men hvor ganske anderledes tog det sig ikke ud nu, da Virkeligheden fremstillede sig for mit Blik, især da vi kom ind i Byen. De Gader, ad hvilke de Faldne var ført, var helt overstrømmede af Blod, især i Nærheden af den katolske Kirke, hvor der var indlagt saa mange faldne Danske, som Kirken kunde rumme. De første laa med Hovedet op imod Alteret, de næste hvilede med Hovedet paa de førstes Bryst og saa fremdeles helt ned ad Gangen, lige til Døren. Jeg har set meget, men aldrig et saa rystende Syn som dette, og det er mig umuligt at skildre de Følelser, som gennembevæde mit dybtbevægede Sind. Der laa alle disse Trofaste, næsten alle sammen Unglinge, bortrevne i Livets skønneste Vaar, alle faldne for den samme hellige Sag, og nu samlede under Kirkens venlige Vy. Og jeg bad, at deres Sjæle ligesaa venligt maatte forenes i Fredens salige Hjem, som deres Legemer nu hvilede under Kirkens Hvælvinger.

Næsten alle de Bygninger, som egnede sig dertil, var afbenyttede til lignende Brug. I den danske Kirke laa alle de faldne Officerer.

Paa selve Alteret laa den ædle General Rye bleg og blodig og omkring ham hans mange faldne Vaabensfæller. Et skønnere Offer har maaste næppe nogensinde været lagt paa en Kirkes Alter, end denne trofaste Stridsmand, der havde givet sit Liv hen for sit Land og sin Konge.

I den tytte Kirke var indlagt 125 faldne Dystere, som Fjenden ikke havde faaet bragt bort, men hvis Lig var opsamlede paa Valpladsen. Dette Syn var baade sørgeligt og gruopvækkende. Skønt disse Fjender nu havde udstridt, kunde Naget i Hjertet imod dem ikke rigtig dæmpes. Og at flere havde næret samme Følelse, saas deraf, at medens de faldne Danske laa omhyggeligt og i Orden, var Dysterne henflængte mellem hverandre i en blodig Dynge. Jeg kunde ikke tilbageholde den Tante: „Er I ogsaa faldne for en hellig og retfærdig Sag, I, som har grebet til Vaaben mod eders Fædreland og eders Konge? for eders Forræderis Skyld er det dog, at der i denne Morgenstund er flydt saa meget ædelt Blod, at Tusinder af Hjerter vil bløde derved i lange Tider! dog være Gud eders Sjæle naadig!“ Stille og bevæget gik jeg til mit Kvarter, men hvor udmattet jeg end var, kunde jeg ikke søge Hvile, førend jeg havde lettet mit Hjerte ved at skrive til mine kære Forældre, for at de ikke for længe skulde være i Ubished om min Skæbne, naar Tidenden om Slaget naaede hjem til dem.

Efter Sejren.

Hvor bethydningsfuld Sejren ved Fredericia var for vor Sag, det véd alle Danske. Men den var dyrekøbt. 1500 Danske havde vædet Slagmarken med deres Blod og blandt dem mange kæffe Offieerer. Hvor stort Tyskernes Tab var, véd jeg ikke, men at det har været stort, kan man let tænke, da det største Tab dog i Reglen er paa de Slagnes Side. Dagen efter Slaget begravedes de Faldne, de Tyske paa den tyske Kirkegaard, og de Danske paa den danske. Graven var saa stor, at der kunde ligge ti i hvert Lag. Derover blev lagt et Lag Kalk, saa atter et Lag Vig, og saaledes tre Lag ovenpaa hverandre. Der var ingen egenlig Sørgefest og heller ikke nær saa stort Vigsfølge, som da de i Koldingslaget Faldne jordeses. Kun blev der affyret tre Rannonfalver efter Jordpaakastelsen. Den Vigegyldighed, hvormed de Døde behandledes, gjorde et uhyggeligt Indtryk paa mig. Jeg havde læst saa meget om den Hæder, det var at falde paa Balpladsen og ofre Liv og Blod for Fædrelandet, at jeg mente, der ogsaa nok kunde vises noget større Ærbødighed ved Jordfæstelsen. Men her kom Trænkuffene kørende med hele Læs af Vig, slængt ovenpaa hverandre paa Bognen, saa Arme og Ben hang ud over Sidesjælene, og naar de kom hen til Graven, tog en Mand ved Hovedet og en ved Benene af hvert Vig og hev det ned i Graven, til Bognen var tømt, hvorpaa Kuffen jog afsted efter ny Fragt.

„I Brave, som nu ligger der, I var vel mere Hæder værd!“ tænkte jeg i mit stille Sind. „Snart vil Taarer flyde for Eder rundt i Danmarks Land. I føler nu ikke mere, hvorledes der handles med Eder. Saa sov da nu sødt, til Herren kalder Eder til en salig Opstandelse.“ Men snart blev der over Graven kastet en stor Høj, som udstyredes med megen Skønhed. Og om Søndagen afholdtes der en stor Takkefest i Anledning af Sejren, og mange Hjerter var bevægede, og mange Dine fyldte med Taarer.

Vi var endnu i nogen Tid i Fredericia, medens der underhandlede med Fjenden. **Projserue** trak sig nu ud af Jylland, og snart var Halvøen befriet for Fjender. Fæstningens Porte blev lukkede op, og vi kunde atter betræde den befriede Jord. Vi saa nu ikke længere de blinkende Bajonetter paa Bolden, og hørte ikke mere Kanonernes Drøn. Det var, som om en mild Foraarslufstning strømmede hen over det befriede Land efter Krigen's Summerhede. Dog, Foraaret var forbi; snart havde vi Høst, men vi saa ikke, som ellers, de bølgende Kornmarker. Krigen havde lammet alt; de fleste Marker henlaa udhyrkede, Græsmarkerne var nedtrampede, Skove og Lunde afhuggede, og Bøndergaardene halvt eller helt nedrevne. Da skønnede jeg, at var end Krigen endt, saa blødte dog Danmark endnu af sit Saar, som kun Freden og Tiden kunde læge.

Den 22. August havde vi endelig den Glæde at kunne sige Farvel til Fredericia, og vi kom nu over til Særsløv Sogn ved Bogenfse, hvor

vi laa til hen i September, da vi rejste til København for at levere af. Det var en fornøjelig Tur. Overalt modtog vi de skønneste Beviser paa det danske Folks Taknemlighed overfor sine hjemvendende Krigere. Der blev holdt Festmaal-tider for os mange Steder paa Sælland, men den største og skønneste Fest var dog den, der blev holdt i Rosenborg Have efter vor Ankomst til København, og hvor Kongen selv var tilstede. I København saa vi en Ugestid, inden vi afleverede, og jeg saa mange interessante Ting, men hvor meget dette end fornøjede mig, var det mig dog til stor og ublandet Glæde, at jeg ved Lodkastning trak mig fri, saa jeg kunde rejse hjem. Kun den, der selv har prøvet det, kan fatte den Længsel, som drager Hjærtet til det længe savnede Hjem, og det er mig umuligt at skildre de Følelser, der gennemstrømmede mig, da jeg atter saa de kære, kendte Steder og mødtes med mine gamle Forældre.

1850.

Fredshaab og Krigsrygter.

Da jeg i Efteraaret 1849 vendte hjem til mine Forældre, havde jeg, som de fleste andre, det Haab, at Krigen nu var endt, saa at vi atter kunde hengive os til de fredelige Syssler i Hjemmet, men det varede ikke længe, førend dette Haab begyndte at fordunkle. Mørke Udejrskfyer trak atter op i den politiske Horisont. Blandt Tyskerne var Stemningen mere ophidset end nogenfinde, og selv Fredericia-Slaget havde ikke nedslaaet deres Mod. Allerede ved Juletid blev en Del af vore Linjetropper indkaldt og overført til Als, og det saa ud, som om Krigens Fakkell hurtig skulde tændes paant. Imidlertid skred dog Vinteren hen, uden at det kom til nogen Fjendtlighed, og vi begyndte saa smaat at haabe, at det maaske drev over. De fleste mente jo ogsaa, at der nu i de to Aar var udgydt Blod nok for denne Sag, saa at det, der stod tilbage, maatte kunne ordnes ad diplomatisk Vej. Men dette Haab svandt ind, da hele Reserven og de første Aargange af Forstærkningen blev indkaldt. **Pinseldags** Eftermiddag fik jeg Ordre til uopholdelig at melde mig i Vejle. Med bevæget Sind tog jeg Afsted med mine Forældre. Mit Helbred havde i den sidste Tid ikke været godt; navnlig var jeg plaget af en slem Hovedpine, der tit kunde bringe mig i en nedtrykt Stemning. Stundom kom der ogsaa mørke Anelser over mig. Jeg havde jo det foregaaende Aar selv erfaret,



hvad et Felttog havde at betyde. Vel kan jeg uden at blues aflægge det Vidnesbyrd, at det ikke var Frygt, som kuede mig. Jeg tør nok sige uden Selbros, at jeg var af dem, som havde Hjærtet paa det rette Sted, og mit Fædrelands Be og Vel laa mig varmt paa Sinde. Men nu i Afstedstunden, da jeg skulde sige mine Kære et Farvel, som maaste blev det sidste, var jeg alligevel for bevæget, til at jeg kunde dølgge, hvad der rørte sig i mit Hjærte. Det drev dog snart over, da jeg samledes med de Kammerater, med hvem jeg skulde gøre Følgestab.

Maalet for vor første Dags Rejse var hos min Broder i Bispenbjerg, hvortil vi ankom ud paa Aftenen. Næste Dag, Pinsedags Morgen, førte han for os til Middelfart, hvorfra vi fortsatte Rejsen og ankom henimod Aften til **Bejse**, en smuk lille By, som ligger for Enden af en Fjord, i en venlig Dal, omgivet af høje Bakker og skovklædte Skraaninger, saa vi ikke saa' Byen, før vi var lige ved den. De fleste af Byens Beboere var i den smukke Aftenstund taget ud til deres Forlystelsessteder for at nyde den friske Vandluft paa denne Aarets skønneste Tid, saa vi havde nær ikke faaet Husly. At ligge paa Gaden Pinsenat var jo ikke nogen lovende Begyndelse, men det slap vi da ogsaa for, idet en Købmand endelig forbarmede sig over os og gav os Husly for Natten. Næste Dag ankom vor Bataillon, i hvilken vi traf gamle Venner og Bekendte fra forrige Aar. Efter at vi havde faaet udleveret Tøj, marscherede vi en lille Mils Vej ud nord

for Vejle, til Landsbyen **Hornstrup**, hvor vi var indkvarteret en syv Ugers Tid, der for det meste gik med Felttjenesteøvelser i Egnen. Skønt Tjenesten var stræng, og vi hver Dag havde en lang Vej til Øvelse, havde vi det godt der. Min Hovedpine, der vedblivende forfulgte mig, gjorde mig dog Tjenesten en Del besværlig, men jeg turde ikke melde mig hos Lægen af Frygt for at komme paa Sygehuset, for hvilket jeg havde en uforklarlig Skræk. Til sidst maatte jeg dog til Lægen, og han gav mig noget Medicin, som havde en ypperlig Birkning, saa at Hovedpinen Tid efter anden forsvandt, og nu befandt jeg mig helt vel. Fritiden benyttede jeg sammen med gode Venner til at aflægge Besøg paa forskellige Steder i den interessante Egn; navnlig den store Klædefabrik i Grejsdalen vakte min Beundring; den ligger en halv Miles Vej fra Vejle i en dyb Dal, paa begge Sider omgivet af høje, stejle, skovbegroede Skraaninger; gennem Dalen slynger Aaen sig rolig og klar og driver det ene Bælt ved Siden af det andet. Saadanne Vandringer i det fri foretog jeg ofte og havde megen Glæde deraf, thi intet er dog mere tiltalende for et opladt Sind end at se Guds Storhed i Naturen.

Efter fem Ugers Forløb fik vi Ordre til Opbrud for at drage til Fyn, hvad vi syntes meget godt om, thi Fyns Land med de mange kære Minder havde dog noget særlig tiltrækkende ved sig, og jeg kom jo ogsaa der saa meget nærmere ved Hjemmet. Denne Oversflytning til Fyn thdede jo ogsaa i Retning af Fred, som var det,



vi alle ønskede. Den 15. Juni forlod vi Jylland og blev samme Dag indkvarteret i Gamborg mellem Middelfart og Alsens. Næste Dag marscherede vi til Børninge og blev indkvarterede i **Langsted**, hvor vi havde det bedste Kvarter, jeg havde under hele Krigen. Vi havde ikke været der ret længe, før vi ligesvem kom til at føle os som hjemme; vi blev i alle Maader behandlede, som om vi hørte til Familien, og det var derfor ingen Glædesdag for os, da vi skulde stilles fra de elskelige Menneſter for at drage ud imod Fjenden.

En ſtræng Marsch.

Det var den 13. Juli, vi maatte drage derfra til et Kantonnement omkring **Alsens**. Vi havde ſtræng Ordre til at forblive i Kantonnementet og uden Ophold møde paa Alarmpladsen, ſaaſnart Signalet lød. Det traf i diſſe Dage ind med den ſtærkeſte Varme, jeg mindes at have oplevet. Den 15. Juli paſſerede 3. Vinjebataillon os; den havde kun marscheret en Mil, men deſuagtet laa næſten en Tredjedel af Mandſkabet i Grøſterne langs Vejen, bukkede under for den voldsomme Hede. Og med Gru tænkte vi paa, hvorledes det ſkulde gaa os, naar vi ſkulde marchere gennem Slesvig.

Allerede ſamme Eftermiddag ſlog Generalmarschen gennem alle de Landsbyer, hvor vi laa; ſnart ſtod vi marchſkærdige under Fanerne, og ud paa Aſtenen marcherede vi af i al Stilhed. Der hørtes ingen Munterhed i Rækkerne;

ejhellør lød de almindelige Sange, hvormed Soldaterne ellers opmuntrede hinanden under Marschen; alle var vi alvorlig stemte, thi Fremtiden laa mørk og truende for os som Natten, der rugede over os. Vi lejrede os en Stund udenfor Alsens, hvor flere Afdelinger fra andre Sider stødte til. Ved Midnatstid var hele Brigaden samlet, og vi marscherede nu gennem Byen ned til Havnen, som laa opfyldt med Skibe, rede til at tage os ombord. Genimod Morgenstunden lagde vi ud af Havnen, og fra fire Dampere, hver med 2—3 Skibe paa Slæb, alle tæt fyldte med Soldater, lød der et ringende Hurra, som kraftig besvarede af den paa Broen forsamlede Menneskemængde.

Snart svandt Byen og tilsidst det sidste Glimt af Fødelandets venlige Rysl os af Synne. Havet var blankt som et Spejl, og de mange Skibe med de vajende Dannebrogsslag frembød et smukt Skue. Dog var vi ikke særlig oplagt til at nyde dette, thi vi stod ombord saa tæt sammenpakkede, at vi ikke kunde røre os af Pletten, og vi led meget under Solens brændende Straaler, mod hvilke der ikke gaves mindste Beskyttelse. Først Kl. 4 om Eftermiddagen kom vi i Land ved *Naburraa*, og at det ikke var det forjættede Land, vi kom til, mærkede vi snart, thi Byen laa som uddød, og ikke et danskt Flag kom frem eller et Menneske til Synne. Vi marscherede gennem den øde By uden at kunne faa faa meget som en Draabe Vand at læsse os paa, hvor haardt vi end trængte dertil. Udenfor Byen

holdt vi Hvil paa en grøn Mark og vederkvægede os med, hvad Brødposerne indeholdt, men snart blev der atter kommanderet til Gevær. Da alle Mand var kommen under Baaben, holdt vor Major en Tale, hvori han mindede os om, at vi nu befandt os i det samme Land som Fjenden, og at vi inden ret mange Dage atter skulde se dem, med hvem vi i Fjor tog en saa venlig Afsted udenfor Fredericias Volde; efter at have opfordret hver Mand til at gøre sin Pligt, sluttede han med et Leve for Konge og Fædreland, som hele Bataillonens istemte. Saa ladede vi vore Geværer og marscherede derpaa videre i alvorlig Stemning. Genimod Aften kom vi til en flensvigsk Landsby, hvor vi blev indkvarterede — for sidste Gang. Vi laa 50 Mand i hver Gaard og fik her for første Gang udleveret Naturalforplejning, som vi fik tillabet og nød med storartet Appetit efter den strænge Marsch.

Det var langt ud paa Aftenen, før vi kom til Ro. Tanken dvælede med Bemod ved det kære Fødeland, vi nu havde forladt. Det var jo første Gang, vi lagde de trætte Lemmer til Hvile i dette skæbnesvangre Land, og ingen af os vidste, hvor mange der vilde komme til at indtage den sidste lange Hvile i dets blodige Skød. Om Morgen den 17. Juli marscherede vi videre omtrent en Mil, til vi samlede med Brigadens andre Afdelinger. Hvor Vandvejen fra Als støder til Flensborgvejen, samlede vi med første Brigade under Oberst Krabbe, som havde ligget paa Als, og hele anden Division

under General **Schleppereßs** Kommando marscherede nu videre i Forening. Varmen var den Dag saa frygtelig, at det blev en meget besværlig Marsch i de mørke Kolonner, der strakte sig, saa langt Øjet kunde række, og opfyldte Bejen med saa tætte Støvskyer, at vi næppe kunde aande. Ikke en Draabe ordenligt Vand var der at faa, og ved enhver Mudderspyt, vi kom forbi, stimlede Soldaterne sammen, saa den ene var lige ved at trykke den anden fordærvet, blot for at faa den brændende Tørst stillet. Det var en af Felttogets første Dage, men mange har aldrig glemt den. Bort Bestemmelsestid var **Bov**, der ikke var længere borte, end at vi under almindelige Forhold let kunde have marscheret dertil, men i den uudholdelige Varme bukkede den ene under efter den anden; tilsidst var Vejgrøsterne næsten helt opfyldte af styrtede Soldater. I Førstningen ilede vi straks til Hjælp, naar vi saa en af vore Kammerater vikle under Byrden. Men efterhaanden som dette Syn blev mere tilvant, fløvedes Følelsen, og tilsidst kunde vi se vore Kammerater segne døde om paa Bejen, medens vi ligegyldigt slendrede forbi og blot søgte at se til en anden Side for at undgaa det ubehagelige Skue.

I Bivual.

Nl. 5 om Eftermiddagen naaede vi **Bov** Hede, den mindeværdige Slette, hvor det første Sammenstød med Insurgenterne fandt Sted i 1848, og hvor Fædrelandet krævede de første

Ofre; fiden er jo mange fulgt efter. Jeg følte mig underligt til Mode ved første Gang at staa paa dette Sted, hvortil der knyttede sig saa mange Tanker og Forestillingrr. Den ellers tomme og øde Hede var i et Øjeblik forandret til en hel Krigslejr, som vrimlede af Heste, og hvor Soldater af alle Vaabenarter blandede sig imellem hverandre, idet de søgte Venner og Bekendte, som de efter lang Tids Adskillelse her traf sammen med. Det første, vi maatte sørge for, var at faa vore Strømper og Skjorter vaskede og derpaa se os om efter nogen Forfriskning, hvilket det knob haardt nok med, da vi altid samledes paa mange paa hvert Sted, at der ikke kunde blive ret meget til den enkelte. Kl. 8 rykkede flere Afdelinger ud for at besørge Sikkerhedstjeneste i Feltvagter og Piketter, medens Hovedstyrken bivakkerede paa Sletten.

Næste Morgen Kl. 4 brød vi op i forskellige Afdelinger og marscherede ud for at indtage de Stillinger, som Overgeneralen, **Krogh**, havde anvist syd for Flensborg for at sikre denne vel-fundede By mod Overfald af Fjenden, der havde nærmet sig paa et Par Mils Afstand. Samme Dag skete det første Sammenstød mellem vore og de fjendtlige Patrouiller. Intet thdede dog paa, at der stod nogen betydelig Styrke i Nærheden. Varmen var ligesaa stræng som den foregaaende Dag, og da vi efter en trættende Marsch indtog vor Stilling paa **Kristianshede** Kl. 4 om Eftermiddagen, var vi netop saa mange, at vi lige kunde besørge Forposttjenesten; de øvrige var

undervejs buffede under for Strabadserne, men de fleste kom dog igen Tid efter anden og søgte at finde deres Afdelinger.

De, hvem Herren har forstaaet for den Glendighed, som Krigen medfører, kan næppe, selv om de har Medfølelse med dem, der færdes i den, sætte sig ind i de Følelser og Stemninger, et Menneskehjærte betages af i Øjeblikke som disse. Jeg kan, uden at slaa Øjet ned, sige, at jeg ikke hørte til de mismodige eller forsagte; saa længe Herrens Haand var udstrakt bestærmende over mig, og jeg var frisk og rask, var jeg af Guds Naade udrustet med Kræfter og Udholdenhed og bejælet af en ærlig Fædrelandskærlighed, saa at Krigerlivet ikke faldt mig besværligt. Men ved Begivenheder som dem, jeg her var Vidne til, faldt der mig dog meget i Tanker, som gjorde mig tung i Sindet. Jeg elskede mit Hjem og de Kære dér, og under alle Trængsler kunde jeg ikke løsrive mig fra det skønne Haab atter at forenes med dem, som var mit Hjærte nær i Tanker og Vængsler. Idet Øjet gled ud over den Krigerstare, som omgav mig, og som paa denne ene Dag var smeltet ind til en Tredjedel, søgte det forgæves mangan lær Kammerat, om hvis Tilstand jeg var i Uvisshed. Skønt jeg haabede at se dem igen, saa trængte Tanken sig dog frem om en nærførestaaende Dag, Kampens store Dag, som for stedse vilde overføre saa mange sønne og inderlige Baand og adskillige saa mange nære Venner. Tanken herom steg saa levende frem for min Sjæl, som om den varskede min egen

Skæbne. Den Tanke, at jeg maasse aldrig mere skulde se mine kære Forældre og Søskende, overvældede mig saaledes, at jeg maatte søge Ensomhed for at skjule den Taare, jeg ikke kunde holde tilbage. I Ensomheden lagde jeg mit tunge Hjerteanliggende frem for min Fader i Himlen i en inderlig Bøn, som bragte mig Trøst og Ro, men som dog ikke formaaede ret at bringe Haabet tilbage; bestandig stod mørke Aelser truende for mig, varslende om den tunge Skæbne, som forestod mig.

Nogenlunde fattet vendte jeg tilbage til min Afdeling, uden at nogen mærkede min Sindsstemning. Der blev heller ikke lang Tid til Grublen, thi efter at det meste Mandskab i Løbet af et Par Timers Tid var blevet samlet, brød vi op, og marscherede frem til en anden Stilling. Men næppe var Sikkerhedsposterne udstillede, før de igen blev trukne ind, og vi satte os paany i Marsch. Saaledes gik det til ud paa Natten, bestandig syd paa. Ved denne Lejlighed havde Majoren nær sat hele Bataillonen til, idet vi nær var blevet taget til Fange. Da vi var meget udmattede, og vi desuagtet bestandig blev drevet fremad uden mindste Hvil, blev nogle af os enige om, at vi ikke vilde længere, da vi ikke havde fuld Tillid til vor Anfører. Vi fik nu Brødposerne frem; de fleste var rigtignok tomme, men vi delte broderligt de Krummer, der var tilbage, saavel som Feltflaskernes Indhold, og lettere om Hjærtet styrede vi nu afsted i samme Retning som de andre, der var kommet et godt



Stykke forud. Men næppe havde vi naaet dem, før vi blev ubehagelig overraskede ved at se Raketter gaa til Bejrs som Tegne paa, at vi var lige inde paa Livet af Tyskerne. I en Fart fik vi gjort omkring, og al Søvnighed og Træthed var med ét som bortblæst. I Ilmarsch trak vi os tilbage, indtil vi endelig Kl 4 om Morgenen naaede den Stilling, som det fra først af havde været Bestemmelsen, at vi skulde indtage. Det sidste Stykke maatte vi marschere gennem en stor Mark Boghvede, som naaede os til op under Armene, men hvor drivvaade og udafede vi end var, maatte vi øjeblikkelig ud paa Forpost. Aldrig i mine Dage havde jeg været saa medtaget. Skønt jeg støttede mig til mit Gevær, var det mig ikke muligt at holde mig oprejst; jeg sank ned i Knæerne og vidste næppe af mig selv.

I Fjendens Nærhed.

Næste Middag rykkede vi frem til en anden Stilling, i Nærheden af Bilskov Kro, hvor vi laa i fire Dage, medens der daglig sendtes større eller mindre Afdelinger ud for at udforske Fjendens Styrke og Stilling. Det var mindeværdige Dage. Vi stod jo temmelig nær paa Fjenden, og vidste aldrig, hvad Øjeblik vi blev angrebne eller selv skulde angribe. Og hvor overlegent der end tit tales derom, saa er det dog noget af det alvorligste, der kan tænkes, naar to fjendtlige Hære saaledes staar kampberedte overfor hinanden, og der kun behøves et Ord af den Kommanderende for at sætte alle Dødens Redstaber i

Bevægelse. Jeg tænkte meget derpaa, skønt jeg frit kan sige, at det ikke var Frygt, der opfyldte mit Sind, men snarere en uroblandet Vængsel efter at komme til den afgørende Stund, som kunde bringe os ud af den Uvished, hvori vi befandt os. Dog laa der over mit Sind et underligt Tryk, som jeg ikke havde kendt før, og i det Brev, som jeg herfra skrev hjem til mine Forældre, kunde jeg ikke lade være at udtale, at det maaste blev det sidste, de fik fra mig, hvad det ogsaa blev.

Den 23. Juli om Middagen forlod vi vor Stilling og trak syd paa. Vi havde kun gaaet en god halv Mils Vej, da der blev kommanderet Holdt. Vi forlod nu Landevejen og trak ud paa en grøn Mark, hvor vi lejrede os. Det kunde næsten se ud, som om vi skulde slaa os til Ro der for længere Tid, thi vi fik udleveret Halm til at ligge paa, og grønne Grene til at skygge for Solen. Men da vi straks efter stillede til Lønning og samtidig fik udleveret Ekstraforplejning, vidste vi, hvad Klokken var slaaet.

Om Aftenen blev Brigaden opstillet Bataillonvis, og Obersten holdt en Tale, hvori han meddelte os, at vi næste Dag skulde angribe Fjenden. Skønt vi længe havde været forberedte derpaa, gjorde det dog et underligt Indtryk paa de fleste, da vi hørte, at nu skulde det være Alvor. Ved en saadan Vejlighed mærkes det tydeligt, hvad der bor i de forskellige Naturer. Hvad der optager Sindet stærkest, viser sig aldrig klarere end i de Stunder, der gaar forud for et

Slag. Nogle drikker sig fulde i det udleverede Brændevin og truer i vild Overgivenhed Fjenden med den rene Undergang, men disse Folk er sjældent de Karle paa Valpladsen, som de er forud og bagefter. Andre skælver af Frygt og bæver som Espeløv; dem kan man heller ikke stole paa, thi de forstikker sig gjerne, saa snart de ser Lejlighed dertil, og lader deres Kammerater i Stikken.

Jeg hørte ikke til nogen af disse. Jeg elskede mit Fædreland og var fast besluttet paa at gøre, hvad jeg formaaede, til dets Frelse og saa lade Gud raade for Skæbuen. Men jeg elskede ogsaa mit lille Hjem, og med inderlig Bemød droges Vængslen tilbage til det, som jeg nu i Tanken sagde det sidste tunge Farvel, thi bestandig stod det for mig, at jeg ikke oftere skulde se mine Kære derhjemme. Opsyldt af alvorssfulde Tanker lagde jeg mig til Hvile. Blikket søgte den stjernerklare Himmel, der høj og prægtig hvælvede sig over mig og meddelte mig noget af sin stille, ophøjede Ro; et skønnere Syn end Himlen i en klar Sommernat gives jo ikke. „Hvor er dog Guds Himmel stor og skøn! Hvor rolig hvælver Du Dig over den betrængte Plet af Jord, hvor jeg endnu opholder mig. Naar Du paany breder dit Stjernetæppe over vor Jord, da har Du atter skuet en Forstyrrelsens Dag, og da vil mange af dem, som endnu færdes livsfriske og i Ungdoms Kraft, være blodige Dig. Maafe jeg skal findes blandt dem. Men maa jeg da finde en Plads i de lyse evige Boliger,



hvorom disse himmelske Stjerner minder mig, dér, hvor der hverken er Strid eller Forfølgelse, hvor hverken Fjendernes Rugler eller noget andet ondt kan naa os, hvor jeg en Gang haaber at mødes med mine Kære igen — da vil jeg med ydmygt Sind tage imod den Skæbne, der venter mig." I saadanne Tanker slumrede jeg ind og nød en Times styrkende Søvn, den sidste, der forundtes mig i Belmagtens Dage. Da jeg næste Gang lagdes til Hvile, var det som Saaret paa et blodigt Beje.

Indledning til Slaget.

Den 24. Juli om Morgenens Kl. 3 brød vi op fra vor Bivual ved **Munkvoldstrup** og hele Armeen rykkede frem i sydlig Retning, undtagen tredje Brigade under Oberst Schepelern, der var sendt vest paa for at omgaa Fjendens venstre Fløj og affære ham Tilbagetoget, naar han var trængt ud af sine faste Stillinger. Det meste af Dagen maatte denne Brigade udstaa en haard Kamp ved Solbro. Af den øvrige Armé udgjorde første Division under General Moltke Avantgarden; 5. Brigade, hvortil vi hørte, var den Dag i Reserve.

Vi marscherede en Stund, mens Stjernerne endnu tindrede paa Himlen; stedse mattere og blegere blev de, indtil de ganske forsvandt for Morgenrødens dæmrende Lys i Østen. Da Solen stod op i hele sin Glans, saa' vi, saa langt Øjet rakte til alle Sider, tætte Skove af blinkende Bajonetter, alle bevægende sig fremad i sydlig

Retning. Omtrent Kl. 10 hørtes de første Skud, og kort efter erfarede vi, at vore Fortropper var stødte sammen med Fjenden. Studene blev hæftigere og hæftigere, og snart stemte Kanonerne i med. Vi kunde paa lang Afstand se, hvorledes Granaterne sprang i Luften, medens Røgen som smaa blaa Skyer trak hen over Stenderup, Bopholt, Klotholt, Gryde og Katrine Skovene, der alle var besatte af Fjender. Efter en tre Timers Kamp blev Fjenden trængt ud af Stenderup og Bopholt-Skoven, ud over Helligbækken, langs med hvilken vore Forposter blev udstillede, medens vi gik i Bivual i Udkanten af Skoven. Der blev udleveret Kød til Forplejning, og vi var ikke sene med at faa Ild under Kedlerne og rettet an til Middagsmaaltidet. Vi havde allerede lejet os om Suppesadene, da vi pludselig blev allarmede. Fjenden, der havde truffet Forstærkning til sig, var atter trængt frem, saa vore Forposter maatte vige for Overmagten, og Kampen brød nu ud med fornyet Voldsomhed. Til vor store Uergrelse maatte vi helde vor dejlige Suppe ud paa Jorden, og det kan nok være, at hvad vi ikke før var forbitrede paa Tyskerne, det blev vi nu.

Nu kom en Ordonnans sprængende i fuldt Firspring og afgav en Melding til vor Major, som straks kommanderede til Gevær, og i stor Hast maatte vi rykke frem. Vi troede, at vi skulde have været i Ilden med det samme, men da vi var kommen et Stykke frem paa Chausséen, maatte vi standse, og her blev vi saa staaende

langs med Bejen hele Eftermiddagen, medens Rampen stod paa, stadig parate til at rykke frem, saa snart der kom Melding til os. Med spændt Forventning lyttede vi til Bulderet fra den hæftige Ramp, som havde udviklet sig i Fronten. Paa Bassekammen saa' vi Kanonerne køre op. En uroblandet Bevægelse stod at læse i alle Ansigter, men dog var det nærmest Begejstring, der greb os, da vi hørte Rampbulderet lyde fra Fløj til Fløj paa den hele lange Vinje over de slesvigste Sletter. Fjenden vedblev at drage Forstærkning til sig, og vi maatte ligeledes understøtte vore kæmpende Brødre, som med mageløs Tapperhed holdt den langt overlegne Fjende Stangen. Skønt vi ikke kom til at tage nogen aktiv Del i Rampen den Dag, saa var vi dog nære Tilskuere til det blodige Skuespil, som opførtes. Alle de Saarede og Døde maatte føres forbi det Sted, hvor vi stod, og det var et rystende Skue for os, som ikke vidste, hvad Djeblik vi selv stod for Tur. Rampen havde kun varet saa Djeblikke, førend de første Saarede kom forbi; først enkelte, som ved egen Hjælp havde kunnet slæbe sig tilbage ud af Rampen, men hurtigt flere. Og snart vidnede de ustandseligt rullende Sygevoogne med deres blødende Lfre om, hvor haard Rampen var derude. Synet af disse Saarede gjorde et saa dybt Indtryk paa mig, at det endnu ofte staaer lyslevende for mine Dine. Dog blev jeg ikke staaende ved det sørgelige i dette Syn. Tanken dvælede først og fremmest ved Balpladsen derude og ved Haabet om Sejren,



som styrkedes, hver Gang vi saa en Afdeling Fanger blive efforteret tilbage som et Vidnesbyrd om, at vore Baaben havde Fremgang. Det bragte Blodet i Røg, naar vi saa' disse Oprørere mod deres Konge, dem, der bragte vore Brødres Blod til at flyde i Strømme, blive ført forbi, men dog saa jeg ikke, at nogen af dem led Overlast.

Rampen vedvarede til henad Kl. 7 om Aftenen. Da havde vore Tropper igen tilkæmpet sig det en Gang vundne Terræn, og vor Brigade rykkede nu frem for at overtage Forposttjeneste. 2. Vinjebataillon og 3. Forstærkningsbataillon kom paa Forpost, medens den øvrige Brigade laa i Feltvagt. De Afdelinger, som havde kæmpet om Dagen, rykkede derimod tilbage for at finde nogen Hvile og Forfriskning, hvortil de højligt kunde trænge.

Alt var nu roligt, Solen var ved at dale, da vi til vor Forundring hørte en meget hæftig Skydning i sydvestlig Retning, fjærnt fra os. I den stille Sommernat genlød Kanonerens Dron rædselsfuldt over Sletterne. Saavel Officerer som Menige talte med Forundring om, hvad dette kunde betyde, indtil vi fik at vide, at det var 3. Brigade, som havde tilkæmpet sig Overgangen over Trenen og holdt Solbroen besat, men som nu var blevet angreben af en stor fjendtlig Styrke. I den Anledning udspandt der sig en meget levende Artillerikamp, der varede en hel Time, indtil Chefen for 1. Jægerkorps fandt det rigtigt at trække sig tilbage fra Broen for

ikke at ofre flere Mennesker end nødvendigt, da det dog først var næste Dag, det for Alvor gjaldt. Dermed ophørte saa Kampen for den Dag.

Paa en grøn Eng bagved en Skov vest for Chausféen stod vor Bataillon paa Feltvagt. Tankesuldt dvælede Blikket ved de Steder, som nylig var forladte af Fjenden, og som bar tydelige Spor af Dagens Kamp. Solen forsvandt i en mørk Sky, og Himlen, der i saa lang Tid havde været klar og ren, blev denne Nat mørk og overtrukken. Ingen mild Stjerne lod sig se. Af og til regnede det. Vi havde sat Geværerne sammen, men maatte ikke spænde Tornystrene eller vort andet Tøj af. Ved Midnatstid fik vi dog Lov til at lægge os ned bag vore Geværpyramider. Men den Nat fandt jeg ingen Søvn eller Hvile, Tanken var paa Balpladsen og dvælede ved den svundne Dags Begivenheder, og mørke Anelser fyldte min Sjæl, naar jeg vendte Blikket mod den skydækte Himmel. Thi Kampen var jo ikke endt; næste Morgen skulde den begynde igen; da skulde vi med, og hvad denne Dag gænte i sit Skød for hver enkelt af os, det var skjult for vore Øjne.

Istedslaget.

Endelig gryede hin uforglemmelige Dag, den 25de Juli 1850, som til de fildigste Lieder vil leve i Grindringen. Ved den første svage Morgendæmring kaldtes vi til Baaben. Vi trak ind paa Chausféen ved Stenderup Bomhus, hvor der var en Bro, som førte over en stor Aa.

Saa snart vi havde passeret denne, formeredes der Ræde ud til Højre over en grøn Eng, hvor det høje Græs laa nedtrampet af Krigerne fra den foregaaende Dag. Efter at Bataillonen var ordnet, blev der blæst „Avancér“, hvorpaa vi rykkede frem. Røkken var da fire. 3. Linjebataillon og 3. Forstærkningsbataillon var allerede kommen i Engagement med Fjenden. Vi rykkede rask frem og passerede en foran os liggende Skov, hvor vi gjorde nogle Fanger, og nu havde vi et vidt, øde Terræn for os, den store **Isted Mose**. Saa snart vi fik Øje paa Fjenderne, styrtede vi frem med fældet Bajonet og kastede dem i rask Løb tilbage. Vi havde endnu intet Skud affyret, da den usikre Belysning gjorde det vanskeligt at skelne Ven fra Fjende. Terrænet gjorde det umuligt at rykke frem i Orden og holde Forbindelse i Ræden, da det var gennemstaaret af store Diger og Løvbegrave, som idelig forsinkede Fremrykningen; hvert Øjeblik faldt nogle i Gravene og havde tit Møje med at komme op igen; adskillige holdt sig ogsaa med Forsæt tilbage, da Ruglerne allerede havde begyndt at gøre Lyd i vore Rækker. I maa ogsaa tro, kære Venner, at det er en underlig rystende Fornemmelse straks i Begyndelsen, naar vi gaar frem i **Rugleregnet**. I Førstningen kom Ruglerne pibende saa højt, som de var udgaaede, men jo længere vi kom frem, desto mere drivende hvinede de ind paa os. Der skal ogsaa Mod til at gaa frem, naar vi hvert Øjeblik kan vente Døden. Mig faldt det aldrig ind at standse eller gaa



tilbage, skønt vi vel mærkede, at vi havde en stærk Modstand for os, og vor Ræde blev stedse tyndere. Reserven, som skulde understøtte os, saa' vi ikke noget til. Desuagtet trængte vi frem, til vi var naaet Fjendens Hovedstyrke paa en Afstand mindre end hundrede Skridt. Vi havde en langt overlegen Modstand for os og maatte nu standse. Kampen, der blev staaende her en Tid, blev baade varm og blodig. Vi havde ingen anden Dækning end nogle Tørbestakke, som vi stillede os bagved, men de afgav kun et ringe Bærn mod de rasende Rugler. Fjenden havde sin Reserve tæt ved og kunde vedblive at hente Forstærkning. Vore Rugler gjorde god Virkning; vi var Fjenderne paa saa nært Hold, at vi idelig kunde se dem falde og blive bragt bort, men Hullerne blev straks udfyldte af friske Tropper, saa vi stedse fik flere at kæmpe imod. Desuagtet holdt vi os i denne Stilling over en Time. Det var den haardeste Kamp, som havde fundet Sted under hele Krigen, naar undtages Fredericiaflaget, hvor Stormløbene udførtes i sluttede Kolonner og følgelig blev mere blodige og morderiske. Men naar saa en Skanse var taget, løjede det af igen, medens det her gik ud i et Bulder uden mindste Ophold.

Til Venstre for os, op imod Chausséen, var Artilleriet posteret. Et fjendtligt Feltbatteri i Forening med to faste Batterier, ialt 16 Kanoner, stod i en for dem meget fordelagtig Position, hvorimod Batteriet Marcussen ene paa vor Side holdt Stand i flere Timer, indtil Batteriet Lund

kom til Understøttelse, og nu udviklede sig den voldsomste Kanonkamp, jeg har hørt. 40 Kanoner beskød her hinanden af al Magt i 5 Timer, saa Jorden ligesvem bævede under os, som stod vi paa et Lagen.

Det skønne Sejrshaab, som havde oplivet de fleste af os og ene skænket os den Frimodighed, hvormed vi var gaaede mod Fjenden, begyndte nu at svinde. Og skønt der kæmpedes ærligt, med Kraft og Mod og stor Udholdenhed, lader det sig ikke nægte, at der manglede Orden og Plan i Fægtningen. Det var ikke saa underligt, thi mange kække Officerer var faldne eller saarede; blandt dem var baade vor Adjutant og anden Løjtnant, som førte Ræden, en Sergent og mange andre Underofficerer og Menige. Da Bejret tillige hindrede de Kommanderende Overblikket over Kamppladsen, blev det vanskeligt at lede Troppernes Bevægelser og sende Forstærkning derhen, hvor der trængtes haardest. En gennentrængende Regn faldt vedvarende, Krudtrøgen stod tæt og ubevægelig over Eggen, og alt var indhyllet i Damp og Taage. Paa det Sted, hvor vi stred, havde vi, som omtalt, i Fronten en Skov, der var fyldt med Fjender og forsynet med betydelige Forfænsninger. Bagved os var et øde, gennemskaaet Moseterræn, og ingen Forstærkning var noget Steds at øjne. Men paa vor venstre Fløj saa det endnu mere betænkeligt ud, thi her var det, at General Schleppegrells Brigade havde lidt sit sørgelige Nederlag i **Dvrestoff**, hvor baade



Chefen selv, den talentfulde Oberst Læsføe og den djærve Oberst Trepta var faldne.

Det var tilvisse kritiske Øjeblikke. Slaget maatte næsten anses for tabt, hvorfor ogsaa General Krogh tog Anledning til at beordre 3. Brigade tilbage for at forenes med Hovedarmeen, hvorved den maatte give Ufsald paa det Hverv, for hvilket den havde kæmpet saa tappert. Brigaden havde ganske opfyldt sin Bestemmelse og stod allerede i den befalede Stilling, da den fik Ordre til hurtigst muligt at trække sig tilbage.

Under alt dette ses og kendes paa det tydeligste Guds underfulde Førelse og faderlige Bestærmelse, ved at han alligevel forundte os Sejren, skønt enhver, som vil være ærlig, maa tilstaa, at der paa dette Tidspunkt ingen Udsigt var dertil. Det maa anses for en stor Guds Naade, at han holdt sin Haand over gamle Danmark og det danske Folk, thi Sejren paa denne Dag frelste vistnok det danske Rige fra Sønderlemmelse og Undergang. Paa den anden Side ses det tydeligt, at Gud ikke vilde vore Fjenders Tilintetgørelse, thi dette vilde ikke kunnet undgaa, dersom de — da de senere kom paa vild Flugt — havde set sig affsaaet af en saa stærk Troppesafdeling, at de enten havde maattet overgive sig eller hugge sig igennem. Da var det blevet deres rene Undergang, men det vilde Gud nu ikke have, thi det tyske Folk er jo ogsaa hans. De havde rigtignok gjort Oprør mod deres Konge, men Gud vilde dog ikke derfor udslutte dem af Jorden, men kun vise dem, at de skulde bøje

sig for den, som var deres Herfker med Rette. Fjenden viste sig nu med stærke offensive Bevægelser, og hans Holdning blev mere og mere truende. Paa alle høje Steder, saa vidt Øjet kunde række, saa vi det myldre med Fjender, som blev mere og mere dristige og forlod deres dækkede Stillinger i Skoven, der hidtil havde skjult deres Mængde. Vi holdt os endnu i den Stilling, vi havde tilkæmpet os ude i den store Østede Mose, og forsvarede os, det bedste vi kunde, skønt Fjenden trængte os haardt. Vi havde fra dette Sted udfkudt over Halvdelen af vore Patroner, saa det er sandsynligt, at mange Fjender har maattet bløde, men, som sagt, der blev jo længere jo flere at kæmpe imod. De havde næsten omgaaet os, saa de stod i en Halvcirkel omkring os, og Ruglerne haglede ind paa os fra alle Sider, ikke alene fra Fronten og begge Flanker, men ogsaa bagfra, thi mange af vore Tropper havde været forsigtige nok til at søge den første den bedste Dækning, de kunde finde, mest paa Bunden af gamle Løvgrave, hvorfra de af og til sendte en Kugle ud paa Vykke og Fromme, tit til større Fare for os, som var fremme, end for Fjenden. Vi havde ikke mere Dækning for den ødelæggende Ild, som vi kun sparsomt kunde bevare, thi mange var allerede gaaet til Ryes Brigade. Dog tænkte vi ikke paa at give os, men kæmpede i det Haab, at der skulde forundes os Hjælp.

Jeg holdt nu hen paa Fjenderne, dér, hvor jeg saa' dem staa tættest, skød og saa' ogsaa én falde der, hvor jeg sigtede. Men det blev mit

sidste Skud. Jeg havde faaet en ny Patron i Riflen og var ved at sætte Fænghætten paa, da jeg i samme Øjeblik straktes til Jorden af en Kugle, der gik gennem venstre Arm tæt under Skulderledet, knuste Benet, trængte sig ind under Skulderbladet og gik ude nede paa Ryggen. Det sortnede for mine Øjne, og alt løb rundt for mig. Efter en liden Stund kom jeg til mig selv, men Døden stod for mine Øjne i en skrækkelig Stikfelse. Jeg saa' mod Himlen, men den var mørk; jeg paakaldte min Gud, men han svarede mig ikke, saa jeg i Dødens Stund følte Gudsforladthedens skrækelige Øde. Var jeg død i denne Stund, da var jeg død i Fortvivlelse, thi Gud stod for mig med en underlig Forførelse. Jeg laa i en underlig bedøvet Tilstand. Omkring mig var Kamp og Tummel, i Hjertet var Haabløshed og Mismod, thi det saa' ud, som om alt Haab var ude for mig som for mit kære Fædreland. Da randt mig **Hjemmet** ihu og drog Hjertet med hele **Kærlighedens** Magt tilbage til sig, det saa' kære Hjem, som jeg nu sendte det sidste tunge Farvel. Mit Hjerte opløstes i inderlig Bemod, Faders og Moders Billeder stod saa levende frem for mig, som saa' jeg dem for mine Øjne. „Ak!“ sukede jeg; „dersom I nu saa' eders Søn i denne Tilstand! Gud trøste Eder, naar denne Tidende kommer hjem til Eder!“

Jeg anstrængte mig for at komme paa Fode igen, og da en af mine Kammerater havde spændt Løjet af mig, kunde jeg rejse mig halvt op. Jeg

bad min Kammerat hjælpe mig til Rette, saa jeg kunde komme bort, og han hjalp mig med at binde mit Lommetørklæde om min blødende Skulder. Men som han var i Færd dermed, kom der nok en Kugle, som gik igennem den samme, allerede saarede Arm nedenfor Albuen. Da forlod han mig og søgte Dækning paa Bunden af en gammel Tørbegrav. Overladt til mig selv, afmægtig og hjælpeløs, som jeg var, saa' jeg nu ingen anden Udvej end at nedlægge Staven og her ende min Bane. Dog besluttede jeg at holde ud saa længe som muligt og skred langsomt og med Besvær tilbage. Men det var, som om alt nu forenede sig til min Undergang, thi vore Tropper, som hidtil havde kunnet holde Stand, begyndte nu at vige tilbage for den stærkt fremtrængende Fjende, saa at jeg hele Tiden maatte gaa i den voldsomste Kugleregn.

Da kom en Del af første lette Bataillon til Undsætning, og da de saa' min Tilstand, viste de mig, i hvad Retning jeg skulde gaa for lettest at komme til Karantænen og saa mine Saar forbundne. Dog, det havde intet hjulpet mig, om Gud ikke paa anden Maade havde sørget for mig. Men da maatte jeg sande, at naar Nøden er størst, er Hjælpen nærmest. Det var sandelig ogsaa paa det yderste, thi alt Haab syntes ude. Den Anstrængelse, som det kostede mig at gaa, satte Blodet i stærkere Bevægelse, og da begge Kugler var gaaet igennem, randt Blodet ud af alle fire Saar, saa Blodtab og Udmattelse havde medtaget mine sidste Kræfter. Jeg stod stille en

Stund, og med bedende Blik saa jeg op til den af mørke Skyer dækkede Himmel. „Åh, min Gud!“ sukede jeg; „laar der et Faderhjærte bag den sorte Sky, saa se dog i Raade ned til dit forladte, dit hjælpeløse Barn, og lad dog en venlig Bysstraale fra din Himmel trænge ind i mit arme Hjærte, før mit Livslys udslukkes!“

Mine Knæ skjælv under mig og kunde ikke længere holde mig oppe. Jeg stod i Begreb med at lægge mig til Hvile, thi jeg mærkede, jeg kunde ikke længere bære mig. Og havde jeg først lagt mig, da havde det vistnok været ude med mig, thi den høje Lyng havde da skjult mig, til jeg af en eller anden var bleven funden, og det kunde gjerne have været længe. Saaledes har vistnok mange, som kunde have været frelst, om de i Tide havde faaet Hjælp, fundet Døden. Men netop i dette Øjeblik, da jeg havde opgivet alt, kom der en tro Ven og Kammerat, som jeg aldrig kan forestille mig andet, end at Gud har sendt for at opsøge mig. Aldrig har jeg tydeligere mærket, hvor kærligt dog Vor Herre søger det tabte Faar i Ørkenen, thi her saa' jeg klart, at hans Øjne havde vogtet paa mig, skønt jeg ikke kunde saa Øje paa ham, og at han vidunderligt havde udsat Frelse for mig paa en Tid, da alt Haab syntes ude. Dette har i den paafølgende tunge Tid ofte været mig til usigelig Trøst, thi det blev klart for mig, hvor kærligt Vor Herre dog tager sig af dem, som gjerne selv vil høre ham til.

Og det fik jeg at kende, at mit Forhold til

min Frelser ikke havde været, som det skulde være, men jeg havde dog søgt Vor Herre, som jeg bedst kunde det, og derfor kendte han sig ogsaa ved mig. Men jeg har ogsaa set, at det var nødvendigt, at denne haarde Prøvelse ramte mig, for at jeg bedre kunde lære min Gud og mig selv at kende.

Den Smerte, som min sørgelige Tilstand foraarjagede min Ven, da han fandt mig, var dyb og inderlig. Under Trængsel og Nøje havde vi lært at kende og skatte hinanden som Venner, og det kunde kun virke smerteligt nu at genses, som det syntes, ved Gravens Rand, og vi vortes begge til Taarer. Jeg plagedes af en brændende Tørst, og da han havde vederbøjet mig med en styrkende Slurk Vin af sin Feltflaske, ilede han med at opføre Ambulancen for at bringe mig i Sikkerhed, thi endnu kunde Ruglerne naa os. Han traf den snart, og nu lagdes jeg paa den blodige Baare, hvortil jeg saa ofte havde sendt deltagende og medlidende Blikke, naar jeg i lignende Tilfælde havde set en saaret Kammerat blive bragt bort, og sukket til Gud, at han vilde forskaane mig for at trænge til Hvile paa dette blodige Leje. Min Ven gik ved Siden af, og skønt han af en mødende Officer blev vist tilbage, forlod han mig ikke, førend han havde bragt mig i Sikkerhed.

De bar mig hen mod det Sted, hvor Artillerikampen rasede hæftigst, men jeg agtede kun lidt paa den voldsomme Kanontorden og de brølende Rugler og susende Granater, som ofte

sprang tæt ved mig. Endelig saa' jeg Karantænen's grønne Flag vaje. Vor egen Bataillons Overlæge var tilligemed mange andre Væger i fuldt Arbejde med at forbinde de Saarede, som i stort Antal havde samlet sig om dem. Men saasnart han havde undersøgt mine Saar, beordrede han, at jeg skulde bringes tilbage til Stenderup Kro, hvor der var Feltkassareth; da jeg skulde af med Klæderne, og det regnede gennemtrængende, kunde han ikke give sig af med mig.

De Syner, som fra nu af fremsteg for mine Øjne, er ikke til at glemme. Jeg havde i denne Krig set megen Glendighed, mange sørgelige Syner, men intet som dette. Den brede Landevej var helt opfyldt med saarede Stakler, som slæbte sig tilbage for at saa deres Saar forbundne og finde lidt Ro og Hvile efter den anstrængende Kamp. Bejen var ganske rød af det friske, bævrende Blod, der flød i Strømme, og gennem Kampens Bulder lød den uheldigt klagende Lyd fra de mange jamrende, lemlæstede Mennesker. Det skar mig i Sjælen, men dette Syn skulde dog fra nu af daglig opfriskes, da jeg i lange Tider kom til at leve blandt disse Ulykkesfæller. Men fra nu af forsvandt ogsaa den nagende Fortvivlelse, der havde taget Magten over mig, og jeg hengav mig med mere Ro i Guds Vilje, idet jeg saa', at saa mange andre havde lidt samme Skæbne som jeg.

Da vi kom til Kasarethet, saa' der næsten ikke ud til at være Plads til flere, og uagtet der

var mange Væger, kunde de dog ikke paa langt nær overkomme deres besværlige Gærning. Jeg havde sikkert forblødt mig, hvis jeg ikke i min Ven havde haft en tro Hjælper, men han gav ikke Røb, førend han, dels ved Bønner, dels ved haarde Ord endelig havde bevæget en Væge til at tage sig af mig. Efter at jeg var bleven for- bunden, sørgede min Ven for en Vogn til at føre mig til Flensborg. Han redte selv et Leje til mig og dækkede mig med et Tæppe og bredte yderligere sin egen Kappe over mig, da min var bleven paa Balpladsen; da jeg var aldeles gen- nemblødt, kunde det nok gøres behov, at jeg blev dækket ordenlig til. Endelig gav han mig en Flaske Vin, som kom mig udmærket tilpas; jeg tømte den næsten, inden vi naaede Flensborg, da jeg stadig led af en brændende Tørst. Først da han saaledes paa bedste Maade havde sørget for mig, sagde min Ven mig Farvel med Ønsket om, at vi under glædeligere Forhold maatte mødes igen. Men jeg kunde se i hans taare- fyldte Øje, at han i Virkeligheden saalidt som jeg ventede, at vi oftere skulde se hinanden her paa Jorden. Jeg kunde næppe sige ham Tak, men i Hjertet bad jeg en inderlig Bøn om, at Gud en Gang vilde lønne hans opofrende Tro- skab. Saa skiltes vi. Min Ven ilede tilbage til Balpladsen, medens Vognen satte sig i Bevægelse med mig ad Vejen til Flensborg.

Det havde nu ophørt at regne; Himlen var begyndt at blive klar. Jeg følte mig bedre til Mode, efter at jeg var kommen ud af Balpladsens

kvælende Rindtdampe og atter kunde indaande den friske Luft. Og jeg bad inderligt til Gud for mit kære Fædreland og for de mange, som nu vaandede sig i Smerter; jeg bad ham være deres Sjæle naadig, som nu stod for deres Dommer, saavel som dem, der endnu skulde vandre herfra.

Paa Kamppladsen havde det imidlertid forandret sig til det bedre for Danmarks Sag. Samtidig med at det klarede paa Himlen, klarede det ogsaa for os. General *de Meza*, som havde overtaget Kommandoen over Schleppegrells Division, havde faaet de opløste Rækker samlet paany, havde rensset Dvorestolk for Fjender og tilbageerobret Baggesens tabte Kanoner, og nu førtes der over hele Vinjen et Fremstød med en saadan Kraft, at Fjenden kastedes ud af sine faste Stillinger og snart var paa fuldstændig Flugt. Herom vidste jeg imidlertid endnu intet, da Sygevoغن langsomt skred frem med mig ad Flensborgvejen, medens Arigsbulderet lød mere og mere fjærnt i mit Ore, til det tilsidst helt forsvandt. Det var en besværlig Rejse, de 3 lange Mil til Flensborg, liggende med en sønderkudt Arm i en stiv Bogu og udmattet af Blodtabet; det er næsten at undres paa, hvad et Menneskelegeme kan udholde, naar det skal være; og dette var jo endda kun en Begyndelse til en lang Række af tunge Prøvelsesdage.

Blandt Saarede.

Da vi kom Flensborg paa en Fjerdingvejs Afstand, saa det ikke ud til, at vi kunde komme længere, thi Bognene holdt tæt sammenpakkede lige ind til Byen, og saa snart vi var rykkede nogle ganste saa Skridt frem, maatte vi atter vente i lang Tid, og saaledes varede det meget længe, inden vi naaede ind i Byen. Her var Bestyrtelsen stor. En saadan Mængde Saarede havde jo ingen ventet. Alene paa vor Side var der jo falden eller saaret henved fire Tusind Mand, hvoraf de fleste førtes til Flensborg. Naar vi saa betænker, kære Venner, at et lignende Antal var faldet paa Fjendernes Side, saa bliver det henved otte Tusind paa en eneste Dag, og det lutter unge Mænd i Livets skønneste Vaar, som her var segnede for de vilde Rugler, som Græsset i Engen segner for Mejerens Le.

Flensborgs Jndvaanere viste os stor Deltagelse. De mødte os over en halv Mil udenfor Byen for at bringe os Forfriskninger, saasom Vin, Saft og Kage. Denne ædle Befolkning har ogsaa fra hine Dage efterladt sig et Minde i danske Soldaters Hjerter, som aldrig vil udlettes, og som Historien vil bevare.

De offentlige Bygninger kunde ikke nær afgive Plads nok til den Mængde Saarede, som vedblev at strømme til, og man havde allerede maattet begynde at tage de private Huse i Brug. Vi var ved tre Huse, der alle var overfyldte, inden jeg endelig, efter længe at have skumplet omkring paa Stenbroen, blev lagt ind i en stor

Sal i et Privathus. Der var strøet Halm paa Gulvet, og her blev vi lagt, den ene ved Siden af den anden. En Overlæge Skov undersøgte nu mine Saar nærmere, rensede dem for Trebler og Bensplinter og forbandt dem, hvorpaa jeg faldt i Søvn og nød nogle Timers Ro. Men tidlig paa Natten vaagnede jeg ved de andre Saaredes Jamren og ved mine egne Smerter, som jeg nu først for Alvor følte, idet de saarede Steder hidtil ligesom havde været bedøvede. Og havde nogen den Nat sagt mig, at det skulde vare otte Maaneder, førend jeg kunde forlade Sngeløjet, da tror jeg, at jeg havde fortvivlet. Men det er jo godt, at Gud skjuler for os, hvad vi ikke kan taale at faa at vide. Har vi først faaet Djinene opladte, er det forunderligt at lægge Mærke til, hvor kærligt dog Vor Herre v'ed at tage sig af sine og ad ganske ukendte Veje føre os til Frelse. Det vandt jeg Erfaring for i hine tunge Dage.

Et Par Dage laa vi i Flensborg, men da der var ganske overfyldt, maatte en Del føres andet Steds hen. Jeg skulde den 27. Juli have været med et Dampskib til Augustenborg sammen med en Del andre. Skønt jeg ikke vidste, hvor vi skulde hen, bad jeg indtrængende om at blive, men det hjalp ikke, jeg skulde med, thi de ansaa mig ikke for at være saa medtaget, som jeg var. Men da de var ved at føre mig i Klæderne, besvimede jeg i Hænderne paa dem, og saa blev jeg atter lagt hen paa mit Veje og slap saaledes for at komme med til Augustenborg. Siden

hørte jeg, at de fleste, som kom paa Vasarettet dér, blev amputerede, og at der døde forholdsvis flere dér end noget andet Sted. Men hvis jeg ikke var kommen under erfarne og dygtige Vægers Behandling, da havde jeg sikkert ikke staaet det igennem, saa hvis jeg var kommen med til Augustenborg, var jeg sandsynligvis ogsaa bukket under.

Jeg slog mig nu til Ro med den Tanke, at jeg fik Lov til at blive, hvor jeg var, men allerede næste Dag begyndte man igen at tale om, at nogle flere skulde føres bort. Skønt jeg kun altfor vel følte, at jeg blev daarligere Dag for Dag, blev det alligevel bethdet mig, at jeg maatte belave mig paa at tage med til København. Denne Gang gjorde jeg ingen Indvendinger, thi jeg havde en Følelse af, at det ikke kunde nytte, og jeg hengav mig da til min Skæbne. Men i mit Hjærte sukede jeg dybt til Gud og bad ham inderligt være min Vedsager paa den forestaaende tunge Rejse, som jeg gruede for, thi det stod for mig, som om jeg skulde bukke under paa den.

Et velsignet Møde.

Da jeg skulde afsted, kom to Sygepassere med mit Tøj og pakkede mig ind, og denne Gang mærkede jeg, forunderligt nok, ikke noget ondt derved, men følte mig ret vel tilpas. Paa en Ambulancebaare blev jeg baaren ned til Havnen, hvor der laa to store Skibe til at tage os om Bord. Det Dampskib, jeg kom med, var et stort, gammelt, synkefærdigt Brag, som Regeringen



havde lejet til Transporter under Krigen. Det var næsten fyldt, da jeg kom, saa jeg tillige med seks andre maatte nøjes med en Plads nede i Kulrummet. Klokken blev over fire om Eftermiddagen, inden vi endelig lettede og lagde ud fra Broen. Det var den 28. Juli, vi sejlede fra Flensborg. Næste Morgen lagde vi til udenfor **Svendborg**, hvor vi skulde indtage Proviant. Det var mig en tung Tanke at skulle passere min Hjemstavn saa nær, uden at det maatte forundes mig at tale med et bekendt Menneſke, som kunde bringe mine Forældre Bud om, hvor jeg blev ført hen, for at de kunde vide, hvor de skulde søge mig. Da jeg hørte, at Lodsens var om Bord, fik jeg en Sygepasser til at gaa op til ham og meddele ham, at jeg gærne vilde tale med ham. Han kunde imidlertid ikke forlade sin Plads, men den Hilsen, jeg sendte ham, havde dog til Følge, at han kunde underrette Pastor **J. S. Brandt** fra Ollerup, der lidt efter kom ud paa Skibet, om, at jeg var blandt de Saarede om Bord, og hvor jeg var. Pastor Brandt var kommen til Byen tidlig om Morgenens for at saa nærmere Efterretninger om det store Slag, hvorom han havde hørt Rygter, men hvis Udfald han endnu ikke kendte. Da han var en varm Fædrelandsven, laa det ham meget paa Sinde at saa sikker Underretning om Slaget, og da han nu hørte, at de Skibe, som laa udenfor, havde Saarede fra Istedslaget om Bord, ilede han straks derud for om muligt at træffe nogen, han kendte, til hvem han kunde tale et kærligt og trøstende Ord. Og

faa snart han fik at vide, at jeg var der, kom han ned til mig. Synet af min Tilstand rørte ham dybt, og at han var meget bevæget, kunde jeg høre paa hans Stemme og hans Ord. Jeg blev rigtignok underlig til Mode, da jeg saa' min kære Præst komme, og de Svar, jeg kunde give ham, var kun korte og afbrudte, indtil jeg fik fattet mig lidt. Men aldrig i mit Liv mindes jeg, at noget har været mig til en saadan Trøst og Bedervægelse som dette Møde. Beständig staar det saa levende for mig, at jeg næsten kan mindes hvert Ord, Pastor Brandt talte til mig. Efter en Tids Forløb gik han bort for at opsoge andre, men det varede kun et Øjeblik, før han kom igen. Man havde begyndt at træffe Anstalter til at faa Skibet i Gang, og Pastor Brandt kom da løbende ned til mig og spurgte mig, om jeg var forsynet med Penge, eller om der var andet, jeg manglede, da han i saa Fald vilde give mig, hvad han kunde, idet han jo senere kunde faa det igen hos mine Forældre. Jeg takkede ham hjærteligt for hans kærlige Deltagelse, men jeg var forsynet med det fornødne, og min Tilstand var jo ogsaa saaledes, at jeg ikke kunde bruge noget. Saa sagde han mig Farvel med de kærligste Ønsker og bad mig ikke at forlade mine Trængsler, men søge Trøsten der, hvor den alene var at finde, hos min Fader i Himlen.

Dermed tog han Afsted, og kort efter skød Skibet atter sin Fart gennem Bølgerne. Men min tro Sjælesørgers Ord klang endnu med den venligste Stemme i min Sjæl. Jeg saa' i ham

et Sendebud fra den gode Hyrde, som søger i Orken den smægtende Sjæl og bjærger den bævende Due. Og det var mig til usigelig Trøst, thi jeg havde atter faaet et Bevis paa, at jeg ikke var forladt af min himmelske Fader, men stod under hans kærlige Tilsyn og faderlige Baretægt. Og de Lysglimt, som han havde ladet mig skue, gennem de Trøstens Ord, min Præst havde talt til mig, blev for mig som venlige Stjerner, der siden lyste for mig i den mørke Nat, da Modgangens Bølger gik saa højt, og Lidelserne og Smærterne trængte mig saa haardt, at Haabet i min Sjæl undertiden var ved at udslukkes. Da var det kun dette Ord, som kunde oprejse det sunkne Mod, saa Hjærtet igen kunde blive stille i Hvile hos min Gud.

Paa Pasarethet.

Det blev en lang og besværlig Sejlads. Det Dampskib, der førte os, var en meget daarlig Sejler. Det var et stort, gammelt, engelsk Skrog, som næppe kunde holde Søen. Det blev nok ogsaa dets sidste Rejse; efter hvad jeg senere hørte, sank det paa sin næste Tur. Var det sket paa denne Tur, var vi sandsynligvis druknet alle sammen, og det havde maaske heller ikke været Regeringen særlig ukærkomment, thi paa en nemmere Maade kunde man jo ikke have sluppet os. Og fra Ministeriets Side blev der i det hele taget kun gjort saare lidet for os udover, hvad Befolkningen tvang det til. Da vi endelig kom til København, var vi, som enhver



let kan tænke sig, i en meget forkommen Tilstand. De fleste af os var ikke bleven forbundne, siden vi kom fra Balpladsen, og det var nu fem Dage siden. Og da de saarede Lemmer efterhaanden kom til at sidde meget trangt i Forbindingen, kunde det ikke andet end forøge Smerterne. Vi havde ogsaa kun en eneste Væge om Bord, en ung Underlæge, som slet ikke turde give sig af med at efterse vore Forbindinger, hvor inderligt vi end bad ham derom. Og da vi endelig, efter at have ligget over to Døgn paa Vandet, kom i Havn, var der ikke truffet Foranstaltninger til at faa os bragt i Land. Det varede over en Time, førend der blot blev begyndt paa Udsfibningen, og denne tog saa lang Tid, at det blev langt ud paa Aftenen, inden de sidste kom i Land. Da Hospitalerne langt fra kunde rumme os alle, blev vi indlagt paa Kaserne. I Byen var der stor Bestyrtelse. Et saa stort Antal Saarede havde man ikke set før og heller ikke ventet. I hvert Fald var man ikke belabet paa at modtage os. Paa **Fodgarde Kasernen**, hvor jeg blev indlagt, var der ganske vist tilvejebragt Casarethsenge, men der var ingen Madrasser til den, saa man maatte tage de gamle Træsenges Madrasser, der var altfor store til de smaa Sygesenge. Da jeg blev lagt ovenpaa en saadan Madras, sank den i Midten helt ned til Sengens Bund, medens Siderne slog sammen om mig, saa jeg i denne Stilling ikke kunde finde noget Hvilested for min saarede Arm, som i dette uredte Leje trængtes helt af Lave. Da var selv Lejet nede i Damp-



skibets Kulrum langt at foretrække. Denne første Nat paa Vasarethet glemmer jeg aldrig; jeg har ikke oplevet Mage til den, skønt der fulgte mange tunge Nætter efter.

Ved denne Lejlighed kan jeg ikke undlade at dadle Regeringen for dens flette Omsorg, samtidig med at jeg maa skatte og berømme Befolkningen, af hvis Midte der havde dannet sig en **Routroukmité**, som ved Indsamling af frivillige Gaver fra alle Landets Egne kunde disponere over en betydelig Sum, der gav den Midler i Hænde til at afhjælpe vore Savn og lindre vore Lidelser. Medlemmer af denne Komité indsendt sig allerede samme Aften, som vi blev indlagt, og skaffede sig Underretning om, hvad vi haardest trængte til. Og med beundringsværdig Energi vidste de snart at skaffe det fornødne tilbeje. I den fjorten Dage havde vi alle sammen bekvemme Madratser at hvile paa, og de mest lidende fik Krølhaars-Madratter. Hvor meget man end skyndte sig, kom Hjælpen dog for sent til mig. Paa Grund af det haarde, ubekvemme Leje havde jeg allerede ligget Hul paa Vegemet paa flere Steder, og disse Huller blev ikke lægt i de tyve Uger, jeg maatte holde Sengen.

Dagen efter vor Ankomst til København, havde vi den Glæde at modtage Besøg af vor elskede Konge, **Frederik den Syvende**. Med et lille Følge gik han omkring til alle Vasarether, gik fra Seng til Seng, gav os Haanden hver især og talte nogle venlige Ord til hver enkelt af os. Og inden han forlod Stuen, holdt han en

lille opmuntrende Tale, hvori han takkede os for, hvad vi havde udrettet for vort fælles Fædreland, det kære Danmark, og bad os være forvissede om, at han følte varmt for os og delte vore Lidelser; hvad han kunde gøre for os, det skulde blive gjort, det kunde vi stole paa. Og det var ikke Hykleri eller tomme Ord. Vi kunde mærke, at de kom fra Hjærtet, og derfor gif de ogsaa til Hjærterne igen. Og det er jo let at tænke sig, hvor godt det maa gøre at modtage Haandtryk og høre saadanne Ord af sin Konge.

En af de første Dage, jeg var i København, havde jeg den uventede Glæde at modtage Besøg af min Svoger Hans. Efter lang Søgen havde han fundet mig, og kom ind til mig en Morgen, netop som Lægen var i Færd med at forbinde. Synet af min Tilstand gjorde et saa dybt Indtryk paa ham, at han var ved at falde i Afmagt, og maatte forlade Stuen for at kunne samle sig. Jeg blev meget bevæget ved at se min kære Ungdomsven, hvis Besøg blev mig til stor Glæde og Trøst, hvorfor jeg mange Gange takkede min Gud.

Alt som Tiden skred frem, blev min Tilstand iøvrigt mere og mere betænkelig. Der vedblev at udsøndres Bensplinter af Saarene, og Materien flød saa stærkt, at den sivede gennem Madratten og dryppede ned i et Bækken, der blev sat under Sengen. Jeg havde stærk Feber og kunde hverken sove eller spise, skønt jeg kunde faa, hvad som helst jeg ønskede mig, thi der indkom saa rigelige Gaver til Casaretherne, at de

Saarede langt fra kunde forbruge det. Det tror jeg, er noget særegent for Københavnerne, at de paa saadanne Tider er ligesom berusede og kan gøre, hvad det skal være, men naar det saa har sat sig, og de igen bliver ædru, saa er det ogsaa forbi med det samme. Der var saaledes en Frue, som, da hun hørte, at jeg var fra samme Bataillon, hvor hendes Søn var Korpsffriver, kom op og forærede mig 24 Flasker Vin og en meget fin Stjorte, men siden saa' jeg heller ikke mere til hende. Jeg fik nu heller ingen Fornøjelse af hendes gode Vin, thi min Tilstand var saaledes, at Lægerne maatte fraraade mig at drikke den, og da jeg langt om længe kom saa vidt, at jeg kunde have nydt Vinen, var den blevet drukket af andre. De Vetsaarede, som kunde gaa ud i Byen, nød derimod godt af Københavnernes Gævmildhed, saa det kunde forslaa noget, thi alle havde Vyst til at tale med dem, der havde været med i Istedslaget, og ved saadanne Vejligheder gik det ikke knapt til med Haandskillinger. Paa den Stue, hvor jeg laa, laa der saaledes en Hornblæser, som i den første Tid hver Aften kom hjem med Lommen fuld af Penge og en ordenlig „Hat“ oven i Købet. Men det varede ikke længe. Da Københavnerne havde set de Saarede fra Istedslaget nogle Gange, saa var det ikke mere noget nyt, og saa interesserede det dem ikke længere.

Min Sygdom tog imidlertid til Dag for Dag, og Kræfterne svandt mere og mere, saa jeg saa' min Opløsning nærme sig. Men skønt jeg, efter de Udsigter der kunde være for mig, ikke

kunde se, hvad der bandt mig til Livet, kunde jeg dog aldrig ret blive fortrolig med Tanken om Døden. Men det var vel, fordi Gud havde bestemt det saaledes. Jeg var ikke betaget af nogen Dødsfrugt, thi jeg tvivlede nu ikke mere paa, at Gud nok vilde tage min Sjæl til sig, naar den kaldtes bort fra Legemet, men jeg følte en inderlig Vængsel efter mine Forældre og Søskende, og jeg bad altid Gud forunde mig den Glæde at se dem og mit Hjem endnu en Gang; da kunde jeg med Fred sige Verden Farvel, men jeg mente ikke, at jeg uden dette kunde dø glad. Tit har jeg tænkt paa, hvad der dog under saadanne Trængsler kan opholde de mange Mennesker, som aldrig bekymrer sig om Gud og hans Ord. Thi de kan jo ikke søge Trøsten hos ham, og han kan da heller ikke bringe dem Trøst, hvor gjerne han end vilde, fordi de ikke kan modtage den. Men det maa ogsaa se fortvivlet ud inde i saadanne Hjærter. Thi for dem er jo alt forbi med Døden, og af alt det, som her har udgjort deres eneste Glæde og Lyst, kan de jo intet tage med, saa lidt som det kan glæde eller forlyste dem mere.

Tiden skred langsomt frem for mig; Sommeren var allerede forbi, Efteraaret med de lange mørke Nætter havde indfundet sig, og den Vinter, jeg gruede for, stod for Døren. Da Rigsdagen samledes i Oktober, mislede vi vor kære Overlæge, Professor **Jønger**. Han forestod det Uasareth, hvor jeg laa, og næst Guds Hjælp kan mange af os takke hans Duelighed for Liv og Helbred.

Det var med stor Sorg, vi skiltes fra ham, da han skulde møde i Rigsdagen.

Med dem af os, der var mest lidende, gik det da ogsaa tilbage, da vi kom under Tilsyn af den ny Overlæge, som vistnok var en temmelig dygtig Doktor, men som dog aldrig kunde blive det for os, som Professor Fenger havde været.

Et mærkeligt Eksempel paa, hvor kærligt Vor Herre vaagede over mig, havde jeg i den Tid, da jeg var mest daarlig. En Morgen, da Lægerne var færdige med at forbinde paa Lasarethet, kom fire Fodgardere ind til mig og sagde, at jeg skulde flyttes ind paa en anden Stue. Jeg blev saa underlig urolig og meget bedrøvet derved, thi jeg havde faaet en vis Forkærlighed for det Sted, hvor jeg laa.

Min Seng stod tæt op til et Vindue ud imod Rosenborg Have, og i de klare Nætter kunde jeg her se Himlen hvælve sig og de venlige Stjerner tindre ned til mig, hvad der tit havde været mig til usigelig Trøst i de lange, tunge Nattetimer, naar jeg laa uden at kunne sove. Skønt jeg ellers altid var søjelig med Hensyn til alt, hvad der forlangtes af mig, kunde de dog ikke nu faa mig til at forlade dette kære Sted. Det var, som om der anede mig noget ondt, der forestod mig, uagtet jeg intet vidste derom. Lægerne kom selv ind hos mig og foreholdt mig, at det for min Helbredelses Skyld var nødvendigt, at jeg kom ind i en anden Stue, hvor jeg bedre kunde blive plejet. Men jeg bad saa inderligt om Lov til at blive, at Overlægen gav efter, idet

han noget fortørnet sagde, at jeg maatte saa tilskrive mig selv Følgerne. Saa snart Lægerne og de andre var ude af Døren, blev jeg saa let om Hjærtet, som om noget meget glædeligt var hændet mig, eller en stor Ulykke gaaet mig forbi. Det var der tilvisse ogsaa, thi Hensigten med min Flytning var, at man vilde have forsøgt at sætte Armen af mig, og da var jeg sikkert døet i Hænderne paa dem; jeg var bleven altfor medtaget, til at jeg kunde have staaet den Tur igennem. Dette fik jeg imidlertid først at vide meget længe efter. Da jeg nemlig langt om længe var kommen saa vidt, at jeg kunde gaa ud, mødte jeg en Dag paa Gaden min Læge, der ønskede mig til Lykke med, at jeg var bleven saa rask, som jeg var. Det havde han aldrig kunnet tro, sagde han, og nu fortalte han mig, hvorfor man hin Dag vilde have flyttet mig ind paa en anden Stue. Jeg blev rigtignok noget forundret ved at høre dette, hvori jeg saa et nyt tydeligt Bevis paa, hvor kærligt dog Gud Fader i Himlen havde taget mig under sin beskyttende Varetægt, da han hin Dag gav mig Mod til at modsætte mig Doktors Beslutninger.

Endnu en lang Tid efter denne Dag blev det at gaa op og ned for mig. Snart var der Fremgang og Haab, men ligesaa ofte kom der Tilbagefald. Først efter en Snes Ugers Forløb begyndte det ret mærkeligt at gaa frem, og snart kom jeg saa vidt, at jeg kunde være oppe nogle Timers Tid om Dagen. Det lettede en Del at saa Tiden til at gaa, men Vinteren

hindrede mig endnu i at gaa ud. Ret længe ventede jeg dog ikke, førend jeg gjorde et Forsøg og gik en lille Tur ud i Rosenborg Have.

Det var med underlige Følelser, jeg første Gang paany satte Fødderne paa den grønne Jord og gensaa de Steder, som var mig bekendt fra forrige Aar. Da jeg den Gang let og fri færdedes der omkring, anede det mig ikke, at naar jeg næste Gang skulde staa her, da skulde det være som en stakkels Krøbling. Tanken herom gjorde mig forunderlig blød om Hjærtet. Og da jeg nu saa op til den skumle Kaserne, som kastede sin mørke Skygge langt ud i Haven, og mit Øje fandt det Bindue, indenfor hvilket min Seng stod, da tænkte jeg paa de tunge Sukke, som havde lydt derafra, paa de Taarer, som der havde flydt. Og dybt bevæget, men dog med Hjærtet fuldt af Glæde, foldede jeg mine Hænder i en Tak til min Gud, som saa vidunderlig havde ført mig hidindtil.



Indhold.

Forord.	Side.
1848	1
1849:	
Indfaldelse	6
Opbrud	9
I det belejrede Fredericia	13
Slaget ved Fredericia	38
Efter Sejren	51
1850:	
Fredshaab og Krigsrygter	54
En streng Marsch	57
I Bivuaak	60
I Fjendens Nærhed	64
Indledning til Slaget	67
Istedslaget	71
Blandt Saarede	84
Et velsignet Møde	86
Paa Lafarethet	89

